ESTABLISHED 1893.
"SVOBODA" ("LIBERTY")
THE RUTHENIAN WEEKLY
published every Thursday by
The Little Russian Nat'l Union
of America
at
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Subscription:
per year...... $2.00 | To EUROPE:
half year...... 1.00 | per year...... $2.50
single copy... .05 | half year..... 1.25

СВОБОДА

ЗАЛОЖ. 1893 РОКУ.
"СВОБОДА" ("LIBERTY")
виходить кождого четверга
видає
„РУСКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ"
в Америці
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Передплата:
на рік......... $2.00 | До Европи:
на пів року 1.00 | на рік $2.50
поод. число .05 | на пів року 1.25

УРЯДОВИЙ ОРҐАН Р. Н. СОЮЗА В АМЕРИЦІ "SVOBODA" OFFICIAL ORGAN OF THE L. R. NAT'L UNION OF AMERICA

РІК XXI. Джерзи Сіти, Н. Дж., четвер, 25-го вересня 1913. Ч. 39. VOL. XXI. Jersey City, N. J., Thursday, September 25, 1913. N. 39.

ПРОТОКОЛ

З РІЧНОГО ЗАСІДАНЯ ГОЛ. УРЯДУ РУСКОГО НАР. СОЮЗА В АМЕРИЦІ

відбувшого ся на днях 9, 10, 11 і 12 вересня 1913 р. в місті Buffalo, N. Y.

Перший день засїданя, 9. вересня 1913.

Засїданє розпочало ся в дуже сьвяточнім і поважнім настрою. В вівторок, дня 9-го вересня 1913 р., точно о год. 9-тій рано, зачала ся соборна Служба Божа за здоровлє всїх членів Р. Н. Союза в руській католицькій церкві сьв. Івана Хрестителя на Блек Рак.

На Службі Божій були присутні всї Головні Урядники Р. Н. Союза, як також поважне число місцевих парафіян і членів Р. Н. Союза. Службу Божу відправив Духовний Отець Р. Н. Союза Всеч. о. Д. Хомяк, в асисті оо. В. Балога і Ів. Ортиньского, місцевого пароха. По Службі Божій відправлено панахиду за померших членів Р Н. Союза.

По скінченю богослуженя всї Гол. Урядники Р. Н. Союза зійшли ся до галї під числом 438 Мейн і Корт Стріт, де Головний Предс. Р. Н. Союза п. Д. Капітула урядово заповів засїданє точно о години 1-шій пополудни. По назначенім часї присутні розійшли ся на обід.

Точно о годині 1-шій пополудни Головні Урядники Р. Н. Союза зійшли ся до галї, як було заповіджено. Духовний Отець Р. Н. Союза, о. Д. Хомяк, молитвою отворив засїданє. По молитві Гол. Предс. п. Д. Капітула розпочав урядово засїданє згідно з §§ 48, 49 і 50 статута Р. Н. Союза в Америцї, і предложив в своїй короткій промові цїль засїданя, котре то він як Гол. Предс. Р. Н. Союза скликав. В своїй промові просив присутних Гол. Урядників, щоби пильно уважали на справозданя Гол. Екз. Комітету і других урядників Р. Н. Союза, та щоби, розважившп все докладно, дали свій осуд господарки Гол. Урядників в Р. Н. Союзї в Америці. Дальше просив, щоби всї точно приходили на засїданя і радили над славою і добром Р. Н. Союза і цїлої американської Руси-України. Рівнож просив, щоби кождий з присутних Головних Урядників забирав голос в дискусіях, які будуть на порядку деннім, та щоби в той спосіб міг кождий висказати свої гадки зглядом розвою дорогої нам і вельми заслуженої орґанїзації, Р. Н. Союз в Америці.

По скінченю промови, на розпорядженє Гол. Предс. п. Д. Капітули Гол. Рекорд. Секр., п. Мих. Угорчак відчитав спис Головних Урядників Р Н. Союза. По перечитаню показало ся, що слїдуючі Гол. Урядники були присутні на засїданю: Веч. о. Д. Хомяк, Духовний Отець; пп. Д. Капітула, Гол. Предс.: Марія Білик, Гол. Містопредс.; Мих. Угорчак, Гол. Рекорд. Секр.; С. Ядловський, Гол. Фін. Секр.; А. Шаршонь, Гол. Касієр; о. В. Балог, Предс. Контр. Комісії; п. Й. Ялечко, член Контр. Ком.; о. М. Данилович, пп. Ів. Ґлова, В. Каськів, Н. Ваверчак, П. Мотало і Андр. Гальчак, радні; О. Стеткевич відвічальний редактор „Свободи"; А. Савка, завідатель видавництва і друкарні „Свободи" і п. Д. Андрейко, референт Просьвітної Комісії Р.Н. Союза.

На засїданю не явили ся: пп. В. Сувак, Гол. містопредс. і С. Милянович, член Контр. Комісії.

Неприсутність п. В. Сувака, Гол. Містопредс., Гол. Предс. п. Д. Капітула оправдав тим, що п. В. Сувак зістав звільнений зі свого уряду від дня 18-го липня 1913 р. по причині, що мусїв відїхати на неозначений час до рідного краю в справах родинних. Пан В. Сувак вніс відповідну просьбу і зістав звільнений Гол. Предс. Р. Н. С. п. Д. Капітулою від свого уряду аж до часу повороту з рідного краю, а тим самим звільнений і від річного засїданя.

Про неприсутність п. С. Миляновича, на інтерпеляцію Гол. Предс. п. Д. Капітули, о. В. Балог яко Предс. Контр. Комісії заявив, що не може дати жадної рішучої відповіди, анї не може оправдувати в жаден спосіб неприсутности п. С. Миляновича яко члена Контр. Комісії, позаяк п. С. Милянович о нічім о. В. Балога не повідомляв, чи буде на річнім засїданю або нї. На внесок о. М. Даниловича попертий п. Й. Ялечком, ухвалено, щоби сю справу відложити до полагодженя на відповідний час.

Дальше Гол. Предс. п. Д. Капітула заявив, що він уважав за відповідне і конечно потрібне, щоби Просьвітна Комісія Р. Н. Союза здала справозданє з своєї цїлорічної дїяльности на сїм засїданю. В тій то цїли завізвано Предс. Просьвітної Комісії, Д-ра В. Сїменовича і референта, п. Д. Андрейка. Їх справозданя і, справи Просьвітної Комісії Р. Н. Союза будуть обговорені в послїдних днях засїданя Гол. Уряду Р. Н. Союза.

По впще наведених формальностях приступлено до денного порядку. Перший здавав справозданє Духовний Отець Р. Н. Союза, о. Д. Хомяк. Справозданє Дух. Отця представляє ся як слїдує:

СПРАВОЗДАНЄ ДУХОВНОГО ОТЦЯ Р. Н. СОЮЗА.

Високоповажаний Головний Уряде Р. Н. Союза!

Послїдна, XII. з ряду конвенція, припоручила Духовному Отцеви Руського Народного Союза мати надзір над орґаном „Свободою", щоб в нїй не появляли ся нїякі статї ображаючі релїґійні чувства членів, а також вложила на него обовязок з нагоди народно-церковних сьвят відозвати ся до членів Р. Н. Союза з відповідним словом.

Обнимаючи сей уряд Духовного Отця Р. Н. С., я з гори був приготований, що посторонні люди, неприхильні Руському Народному Союзови, станутъ задля сего нападати як на сей уряд так і на саму орґанїзацію. Одні піднесуть крик, що через сей уряд Руський Народний Союз стратив народний характер та станутъ підсувати членам ріжні підозріня, що за тим урядом криють ся небезпечні пляни і т. п. — а другі знова, що Духовний Отець в народній орґанїзації не потрібний і т. д. Та всї ті уваги походили не з жичливого серця, але були обчислені на те, щоб баламутити членів Р. Н. Союза, а нових відстрашувати від него. Тому то сейчас по конвенції я заявив отверто, які пляни, яку цїль має Руський Народний Союз і яких средств буде уживати, щоб свою цїль осягнути. І від сего часу неприхильні люди лишили Руський Народний Союз в спокою, о що нам головно розходило ся.

З нагоди Рождества Христового і Воскресенія уважав я за відповідне написати кілька слів і загріти членів Р. Н. С. до жертволюбивости і любови як до старої нашої вітчини так і до сего краю, в котрім тепер живемо.

Уважаючи, що і день нашого патрона можна використати добре для розвою нашої орґанїзації, відозвав ся я також з відповідним словом до всїх членів Р. Н. С.

Єслиби я був хотїв тримати ся лишень самих слів параґрафу, я не потребував був більше забирати слова. Та я на се не зважав, але при кождій нагоді, коли думав, що писаним словом можу принести хосен членам, а тим самим піднести орґанїзацію в очах загалу, писав статї, загріваючи членів до науки, письма і тверезости, а також і статї політичні, в котрих вказував дорогу, кладучи за примір другі народи, як ми можемо помочи своїй вітчинї і як може наш нарід здобути собі красшу будучність.

Також і релїґійну сторону старав ся я використати для добра Р. Н. Союза. В часї великого посту звертали ся до мене деякі подальші відділи Р. Н. С. о духову поміч, щоб їх висповідати або упросити для них другого сьвященика. Щоби мати вільну руку що до сего, я підчинив ся був Преосьв. С. С. Ортиньському. Вправдї я сам нїгде не їздив, але упросив близших сьвящеників, щоб обслужили ті відділи в відповідний час.

В часї мого урядованя приходили на мої руки деякі скарги на тлї релїґійнім получені з народностию. По деяких відділах члени Поляки, ставши урядниками відділу, забороняли членам Русинам промовляти по руськи або і Русини, бувши урядниками відділу, брали занадто живу участь по польських костелах зі шкодою для руської народности. Тому і в тих случаях старав ся я відповідно вплинути на висше згаданих членів.

За цїлий рік мого урядованя не знайшов я в нашім орґанї „Свобода" нїяких статий, які могли би образити релїґійні чувства членів Р. Н. С., що на сїм місци совісно можу заявити. Лиш дві скарги прийшли до мене, що в орґанї „Свобода" нарушено честь Всч. оо. Дмитрова і Меренькова, на що я сейчас звернув увагу п. редактора.

Маю переконанє, що свій уряд старав ся я виконати після найлїпших намірів з користию для нашої орґанїзації, для Руського **Народного** Союза.

По справозданю Гол. Духовного Отця здавав справозданє Гол. Предс. Р. Н. Союза п. Д. Капітула. Справозданє Гол. Предс. представляє ся як слїдує:

СПРАВОЗДАНЄ ГОЛ. ПРЕДСІДАТЕЛЯ Р. Н. СОЮЗА.

Високоповажаний Головний Уряде Р. Н. Союза!

Я яко предсїдатель нашої орґанїзації чую ся обовязаним подати Вам коротенький образець з мойого урядованя за час одного року, від послїдної Конвенції но днесь. Щоби не забирати богато часу, постараю ся подати свій звіт в як найкоротших словах.

Коли XII. Гол. Конвенція в Вілксбері, Па., вибрала мене знова предсїдателем нашої орґанїзації і поручила менї мати загальний нагляд над цїлою орґанїзацією, уряд Головного Предсїдателя, даний менї впсше згаданою Конвенцією, сповняв я і старав ся сповняти точно після моїх сил і спромоги.

Щоби увести в отсе моє справозданє якусь систематичність, пічну від послїдної XII. Гол. Конвенції, а зглядно від тих ухвал, які запали па впсше згаданій Конвенції, і попробую перейти ухвалу по ухвалї, щоби виказати, котрі з них переведені, а котрі ще нї, і чому. По перейденю конвенційних ухвал дам Вам звіт з урядованя Гол. Екз. Комітету, його засїдань та ріжних його ухвал, а відтак подам коротенький звіт з урядованя самого Гол. Предсїдателя Р. Н. Союза.

Всї ухвали запавші на XII. Гол. Конвенції суть майже вповні виконані.

Вибрані Гол. Урядники XII. Гол. Конвенцією всї в своїх урядах урядують, окрім одного уряду, а то уряду Гол. Орґанїзатора, котрий XII. Гол. Конвенція припоручила Гол. фінанс. Секр. п. Ядловському, а теперки сповняє сей уряд Гол. Предсїдатель. Причина сего буде подана дальше в протоколах Головн. Екз. Комітету.

Ухвалені XII. Гол. Конвенцією зміни і поправки декотрих §§ в статутї суть уведені в житє та видруковані як додаток до статута і розіслані Відділам.

Всї ухвалені запомоги XII. Головн. Конвенцією суть виплачені окрім одної: „Рідній Школї" в Галичинї, котрій XII. Гол. Конвенція ухвалила виплатити $3.000.00, а поки-що їй виплачено тілько $2.000.00, а $1.000.00 має ся ще виплатити.

Ухвалено XII. Гол. Конвенцією, щоби Гол. Уряд розслїдив і провірив точно претенсію Івана Хріна, члена відділу 124. Ся справа була розслїджена і провірена мною самим, котра випала в користь Івана Хріна, члена згаданого відділу, котрий узискав вповні всї членські права.

Вибрана XII. Голов. Конвенцією „Просьвітна Комісія" розпочала своє урядованє від дня 10. жовтня 1912 р.

Отсе єсть коротенький звіт з важнїйших ухвал, котрі запали на XII. Гол. Конвенції Р. Н. Союза.

Теперки хочу Вам подати коротенький звіт з урядованя та ріжних ухвал, запавших на засїданях Гол. Екз. Комітету Р. Н. Союза.

Згідно з §§ 48 і 50 статута перше поконвенційне засїданє Гол. Екз. Комітету скликав я на день 8. жовтня 1912 року.

На се засїданє покликав я **новоибраних XII. Гол. Конв. Урядників**, котрі перебрали свої уряди від старих Урядників.

По перебраню вже урядів згадане засїданє Гол. Екз. Комітету взяло ся до переведеня припорученої йому XII. Гол. Конв. **реформи в Руськім Молодечім Союзї.** По довших нарадах ся реформа зістала переведена в той спосіб, що кождий член Р. Молодечого Союза має платити місячної вкладки 25 цнт.; з того 20 цнт. відсилає ся до Гол. Каси Р. М. Союза, а 5 ц. остає в касї молодечого відділу для них на просьвітні цїли. Посмертну запомогу член Р. М. Союза дістає таку: Член від 1-шого року до 6 лїт житя в разї смерти по 3 місяцях від дня вступленя дістає $100.00. Член від 6 лїт до 16 лїт по трох місяцях від дня вступленя дістає $300.00. Ся реформа війшла в житє від дня першого січня 1913 р.

На тім самім засїданю фінанс. Секретар, п. Ядловський заявив, що XII. Головн. Конвенція припоручила йому заступати уряд Гол. Орґанїзатора, що єсть для него абсолютно неможливим задля навалу його власної працї яко фінансового секретаря. По довшій дебатї висше згадане засїданє припоручило сей уряд Гол. Предсїдателеви.

Те саме засїданє ухвалило купити для робітників „Свободи" автоматичний годинник, щоби кождий робітник значив, коли приходить до працї і коли відходить з неї. Сей годинник куплено за суму $205.00.

Те саме засїданє ухвалило купити лїнотайп до друкарнї „Свободи", щоби обійти овертаймові працї робітників „Свободи", котрі пожирають богато гроша. Сей лїнотайп куплено за суму $3.359.00.

На висше згадане засїданє була також покликана і „Просьвітна Комісія", вибрана XII. Гол. Конвенцією. Головн. Екз. Комітет обзнакомив „Просьвітну Комісію" з її обовязками і припоручив їй уконституувати ся та розпочати свою просьвітну роботу, котру їй XII. Голов. Конвенція припоручила. На розпочатє просьвітної працї Головн. Екз. Комітет вивасиґнував „Просьвітній Комісії" $1.000.00, а по нинїшний день вона дістала вже $2.000.00.

На висше згаданім засїданю була також порушена справа потреби купна нової друкарської преси, з причини, що стара преса є за мала і не є в силї знести теперішню працю, бо теперішною працею є так перетяжена, що мусить робити майже день і ніч, і то повною силою. З сеї причини машина часто псує ся, і мусить ся поносити великі кошти на реперацію. Щоби оминути сї кошти, а крім того платню овертаймів для робітників та платню за друкованє „Свободи" в чужих друкарнях підчас реперації своєї преси, то не було иншого виходу, тільки купити нову відповідну перворядну пресу. По довшій дискусії Головн. Екз. Комітет рішив видати в тій справі обіжник до Головн. Урядників Р. Н. Союза, щоби засягнути їх опінії що-до закупна повисше згаданої преси. Дня 22. жовтня видано обіжник до Гол. Урядників Р. Н.. Союза і попрошено Головн. Урядників подати свою опінію що-до закупна нової преси для друкарнї „Свободи". По зверненю обіжника згідно §§ 48 і 50 статута скликав я засїданє Гол. Екз. Комітету на день 8. січня 1913, на котрім то засїданю предложив я звернений обіжник з опінїєю Головн. Урядників в справі закупна нової преси. — По докладнім перечитаню з осібна опінїї кождого Головн. Урядника Р. Н. Союза побачено, що всї Головн. Урядники Р. Н. Союза годять ся на закупно нової перворядної преси. По довгих нарадах Головний Екз. Комітет ухвалив покликати на засїданє представителїв пресових фабрик. Представителї появили ся і подали свої оферти і ріжні цїни. По довгих дискусіях та по розглянению ріжних оферт ухвалено одноголосно купити пресу, „Дуплекс прінтінґ прес", на 12 сторін друку, за суму $10.000.00. Згадана преса зістала отже куплена, а за прудше виплаченє — як говорив контракт — дотична компанія опустила нам $150.00. За пресу заплачено таким чином $9.850.00.

Коли вже нова преса зістала замовлена, в той час показало ся, що буде неможливо нову пресу помістити в бейзменті, з причини, що коли зробить ся на пресу місце, то ослабить ся цїлий будинок, а крім того треба перегнати ріжного рода рурп. Ся перерібка була би коштувала около $3.000.00. В той час Головний Екз. Комітет ухвалив прибудувати нову часть до дому Р. Н. Союза. Нова часть має бути 25 стіп широка, 37 стіп довга, а на два поверхи висока. В новій прибудованій части на сподї має містити ся нова преса і волт на безпечне перехованє ріжних старих документів Р. Н. Союза і „Свободи", а на висшім поверсї мають містити ся лїнотайпи і друкарські камінні столи.

Нове право стейту Ню Джерзи вимагає мати на будинках драбини безпеченьства (фаєр ескейпс), о котрі Гол. Екз. Комітет Р. Н. Союза мав постарати ся. Поза то дім Р. Н. Союза потребував нового даху, котрий Гол. Екз. Комітет ухвалив положити, разом з фаєр ескейпс і новим будинком. Нова часть прибудованого будинку, фаєр ескейпс і новий дах та ще другі менші поправки коштували $3.577.40.

Після поконвенційного засїданя зайшли були малі непорозуміня між Головн. Екз. Комітетом а „Просьвітною Комісією". „Просьвітна Комісія" Р. Н. Союза хотїла знати, чи вона є зависимою від Головн. Екз. Комітету Р. Н. Союза, або чи вона є самостійною і вільною в своїм урядованю, і яку суму гроша буде діставати з Р. Н. Союза до своєї власної розпорядимости. Се запитанє „Просьвітної Комісії" було досить трудне до відповіди для Головн. Екз. Комітету Р. Н. Союза і проте Головн. Екз. Комітет в тій справі засягнув опінії всїх відділів Р. Н. Союза через розісланє обіжника. Загальна опінїя відділів була така, що Шкільним фондом має розпоряджати Головн. Екз. Комітет Р. Н. Союза після § 116 статута. C212

По довшій дискусії Гол. Екз. Ком. на своїм засїданю дня 8. марта 1913 порозумів ся з „Просьвітною Комісією" в тих справах так, що від себе запропонував „Просьв. Комісії", що першою і найконечнїйшою потребою єсть зорґанїзувати руське шкільництво в Америці на один лад, та постарати ся о відповідні шкільні книжки для американських руських шкіл. Сї проєкти Предс. „Просьв. Комісії" приняв до відома, а що до фондів, якими має розпоряджати „Просьв. Ком." Р. Н. С., то Гол. Екз. Комітет ухвалив видавати час до часу „Просьв. Комісії" дві треті части гроша зібраного від членів на фонд шкільний, коли сего „Просьв. Комісія" зажадає. Так само Екз. Комітет ухвалив, що покриє кошти видавництва шкільних підручників для американських руських шкіл, з тим застереженем, що коли ті підручники будуть готові, то Гол. Екз. Комітет возьме їх під свою опіку і сам буде їх розпродувати.

(Дальше буде).

ПРОСЬВІТНІ ВІЧА.

Chester, Pa.

Дня 17-го серпня с. р. відбуло ся у нас просьвітне віче при участи п. Дмитра Андрейка, як відпоручника „Просьвітної Комісії" Р. Н. Союза. Уряджепем сего віча заняло ся кількох людий з Веч. о. В. Лотовичем на чолі, тож випало оно під кождим зглядом як найлучше.

Предсідателем віча був о. Лотович, секретарювали пп. В. Лихуш і Іван Равлюк.

О. Лотович, описавши в гарних словах ціль і працю „Просьвітної Комісії", яка завязала ся при Р. Н. Союзі, представив вічевикам п. Андрейка, як відпоручника „Просьвітної Комісії", і уділив йому голосу в цїли виголошеня просьвітнього реферату.

В своїй всесторонній, довгій промові описав п. Андрейко історично житє нашого народа за давних лїпших часів нашої бувальщини, коли ще Русь мала свою державну і народну самостійність, та не підлягала чужим народам. По цвитучих і щасливих днях доби державної самостійности прийшли для руського народа гіркі дни чужої неволї, в якій наш нарід еще доси перебуває. Мимо однак найгірших обставин, серед яких наш нарід перебував за часів польської держави, та еще тепер перебуває під панованем наших народних ворогів, іменно Поляків в Галичині, Мадярів в Угорщині, а Москалїв в Росії, наш руський нарід не затратив своєї народної окремішности, анї своєї мови, бо при вірности своїй церкви старав ся все о свою народну просьвіту. Тому і Русини в Америці повинні все і всюди старати ся о ширенє і піднесенє своєї просьвіти, тим більше, що теперішний сьвіт числить ся тільки з просьвіченим чоловіком, а на чоловіка темного, непросьвіченого, хоч би він не знати який був добрий, ніхто не звертає уваги. Щоби Русини в Америці задержали свою народність і поступали наперед в просьвіті, мусять між иншим записувати ся в члени нашого народного запомогового товариства Р. Н. Союза, мусять лучити ся в своїх місцевих братствах і орґанізації, яких задачею є плекати народне житє, мусять всюди в кождім плейзї закладати читальнї для старших людий, а руські школи для молодого поколїня. Коли в той спосіб з'орґанїзує ся наш нарід в Америці, буде міг сьміло сподївати ся красшої будучности.

Горяча промова п. Андрейка так припала всім присутним до серця, що сейчас на вічу вписало ся до товариства „Просьвіти" 38 членів, які на цїли „Просьвіти" зібрали між собою $9.50 а крім сего Братство Сошествія сьв. Духа, від. 237, жертвувало від себе $5.00.

На відпоручника „Просьвітної Комісії" з Честер вибрано п. Івана Равлюка. Відсьпіванєм кількох патріотичних пісень і кінцевою подякою о. Лотовича всім присутним за участь в зборах, закінчило ся се просьвітне віче.

Дня 24-го серпня відбули ся збори нашої читальнї, яка від часу свого основаня давала про себе малі ознаки житя. На сих зборах вписало ся 40 нових членів і ухвалено утворити бібліотеку, та запренумерувати кілька ґазет. Є також пляноване уряджуванє научних відчитів, театральних представлень і товариських вечерниць, отже мож надіяти ся, що читальня сповнить свою народну і просьвітну цїль.

Тому кличемо до всїх Русинів в Честер, Па.:

Записуйте ся в члени Р. Н. Союза, записуйте ся до нашого Братства в Честер, Па., від. Р. Н. Союза ч. 237, вступайте в члени нашої читальнї „Просьвіти", а самі на сїм скористаєте, та принесете хосен цїлій руській справі в Америці.

Наші братські мітинґи відбувають ся кождої другої недїлї по першім місяця, о год. 2-ій пополудни в гали коло церкви, на розі третої і Гарвіґ улиць. На кождім мітинґу принимаємо нових членів.

Іван Равлюк, предс.

ДОПИСИ.

З Watervliet, N. Y.

Ми низше підписані урядники Братства сьв. О. Николая в Водервліт, Н. Й., отсим просимо Хвальну Редакцію о поміщенє сего письма.

Недавно тому помістила редакція московського „Свѣтъ-а" донись якогось схизматика з Водервліт, Н. Й., котрий посьмів в безличний спосіб збезчестити наше церковне Братство сьв. О. Николая.

Нам звісна приповідка, що Москаль як не вкраде, то збреше. Так і тут стало ся: тутешний Москаль хотів *вкрасти* честь нашого Братства і при тім в своїй дописи чисто по московськи *брехав*.

На послїднім нашім місячнім мітинґу була та допись відчитана і ухвалено публично в часописях ту підлість московську замаркувати і висказати погорду нужденним клеветникам.

В згаданій дописи під заголовком: „Хто ми є—Рутенці чи Талїянці" якийсь схизматицький „Очевидецъ" (так підписав ся сей цареславний слїпець) обчернив наше Братство за то, що воно запрошене взяло участь в тутешній італїйській празничній параді. В своїй недовгій дописи врізав „Очевидецъ" аж понад дванайцять брехонь, з котрих декотрі наводимо:

1. брехнею є, будьтоби на сю параду дістали запрошенє також польські, словацькі і айришські сосайди.

2. брехнею є, будьтоби наш і італїйський сьвященик ходили просити босів о звільненє своїх парохіян з роботи на час паради.

3. брехнею є, будьтоби „еґомость зкликував своє стадо і під карою два доляри приказував всім вимаширувати".

4. брехнею є, будьтоби наш сьвященик поблагословив машируюче на параду Братство; тогди наш сьвященик був в Філядельфії.

5. брехнею є, будьтоби наше Бр-во „поплелось до талїянського костела".

6. а вже найпідлїйшою, то є чисто московською брехнею є, будьтоби наше Братство по параді пішло до *„талїянских салунов забавитись з талїянками"*.

За се той підлий „очевидецъ" буде правдоподібно в корті відповідати, а поки що ми низше підписані в імени нашого церковного Братства публично пятнуємо ту підлість московську, висказуємо погорду цареславним падлецам і кличемо: Проч з вашими брудними руками від чести нашого Братства! Ви вже від довшого часу пишете про нас греко-католиків, що ми збаламучені і замотилені Лемки, що ми низько упали і т. д. — отже прийміть до відомости, відорванцї, що то власне ви тут в Америці *вирекли ся* своєї церкви, віри і народности і попались те в московську схизму, а ми, члени Братства сьв. О. Николая, тримаємо ся твердо нашої рідної греко-католицької Церкви і народности, а вами як нужденними відорванцями і зрадниками бридимо ся і погорджуємо!

Михаїл Мадараш, предс.,
Юстин Криніцький, кас.,
Антоній Дзямба, секр.

З Pittsfield, Pa.

Ділю ся з читачами „Свободи" і з членами Р. Н. Союза веселою вісткою, що наші місцеві Русини-Українці забакали осьвідомлювати себе взаїмно і в сїй цїли заложили собі читальню „Просьвіти". Загальні збори в сїй справі відбули ся дня 7. с. м., т. є. в недїлю. Зборам проводив прибувший недавно зі старого краю Никола Бандура, якого присутні покликали одноголосно на сей уряд. Предсїдатель зборів, покликавши на секретаря Петра Федоришина, забрав голос і в своїй промові представив цїль і потребу читальнї, котра — по словам бесїдника — є одинокою народною школою для старих і молодих, для письменних і неписьменних.

По промові предсїдателя зголосив ся до слова Ілія Яремій, секретар братства сьв. Димитрія, і загрівав присутних до солїдарности і лучности, до примірної згоди членів читальнї з членами місцевого братства.

По промовах кількох инших принагідних бесїдників приступлено до вписуваня присутних в члени читальнї. На разї вписало ся 35 членів, але є надія, що се число в найблизшім часї подвоїть ся. Відтак вибрано читальняний виділ, до котрого увійшли: Юрко Спасик, голова; Теодозій Спасик, його заст.; Никола Бандура, секр.; Петро Федоришин, кас.; Ілія Яремій, бібліотекар. Заступниками вийшли Іван Фостій і Николай Стефанюк. По виборі виділу відсьпівали присутні „Ще не вмерла Україна" і „Який то вітер", а відтак у веселім настрою та з надією на лїпшу будучність розійшли ся домів.

Голова читальнї.

З Pittsburgh, Pa.

До відома всім, кому се треба знати.

Дня 9. марта 1913 р. відбуло ся віче в справі рідної школи в старім краю і в Філядельфії, Па. На вічу — як про се доносив свого часу в „Свободї" п. Демидчук — зібрано досить поважну суму, мабуть більшу чим де инде. В почутю народнього обовязку, яким була і є квестія „Рідної Школи" в Галичині, і в почутю, що сей сьвятий обовязок тяжить і на філядельфійській Руській Громадї, вічевий комітет по дискусії одноголосно приняв внесенє, аби призбирану на вічу суму вложити до банку, а тимчасом дальше колектувати приватно, поки не осягнемо суми $1000.00 себто 5000 корон. Один з комітетових заявив навіть, що готов сам оплатити кошти зміни і пересилки всїх гроший, наколи би ся гадка справдї здійснила ся.

Та на сїм майже й покінчили ся всї наші заходи. Великий піст, а з ним незвичайно много занятя і в церкві і в канцелярії не дали менї й можности подумати про сякі такі способи зреалїзованя нашої ухвали. І надія на лучші услівя по сьвятах також завела.

Так опинили ся ми серед лїта. Та в тім часї виринула нова квестія, правда і потрібна і пекуча, квестія своєї школи в самій таки Філядельфії. З тим я вважав, що перший плян убитий, а наше дїло скінчене, бо в виду нової колекти на школу місцеву годї було сподївати ся призбирати що небудь на школи в Галичині.

Виказ отсей і справозданє я мав подати це з початком серпня до друку, та задля зміни місця побуту, нових условин, а й кепського здоровля я не міг швидше сього вчинити.

Додатно хиба це се, що коли виказ імен був би в дечім недоладний, так ми ніяк не в силї були видати його лучшим, чим він є. Секретарі писали — як то кажуть — на долони, з поспіхом, а через те може й не одно імя вийде блудно, за що з гори просимо вибачити.

Рахунок представляє ся як слїдує: Всїх гроший призбирано на вічу і після віча $850.43. З сього оплачено галю $15.00, відзнаки комітетових $4.00, циркулярі $4.00, значить остало чистих гроший на „Рідну Школу" $827.43. З сеї суми вислано вже $612.25 себ то 3000 корон, а прочі будуть вислані на днях длятого, що в противнім случаю втратилибисьмо відсотки в банку, про що донесу в властивім часї.

За Комітет: **Вол. Довгович.**

Від Редакції: Надісланий нам враз з повисшим звітом поіменний виказ П. Т. Жертводавців не може бути поміщений безплатно, бо се противило би ся ухвалї Екз. Ком. Р. Н. С., потверджеиій в цїлости і одобреній Гол. Урядом нашої орґанїзації на сегорічнім засїданю в Бофало.

З East Youngstown, O.

В нашім містї і найблизшій околиці жиє до 2000 Русинів, а з сего найбільше 300 людий належить до трох відділів Р. Н. Союза. Сумний се факт, що на так поважне число тутешних Русинів тільки мала часть є з'орґанїзована в нашій загально-американській орґанїзації Р. Н. Союзї, та в наших місцевих товариствах. Мусимо се приписати сему, що у нас брак добрих орґанїзаторів і провідників, які схотїли би взяти на себе патріотичну задачу, щоби нашим братям відкрити очи, що кождий Русин в Америці повинен належати до своєї русько-американської орґанїзації та до своїх руських товариств зі зглядy на свій власний інтерес, як також загальний інтерес цїлого руського народа в Америці. А що у нас еще сумнїйше, се то, що якраз сей чоловік, від якого можна би жадати, щоби старав ся Русинів заохотити до згуртованя в руських товариствах, є розбудженю народної сьвідомости у наших людий противний, та не лише, що сам нїчого не будує, але навіть одно з тутешних наших товариств, „Сокіл" під покровом сьв. Арх. Михаїла, відділ Р. Н. С. 218, хоче за всяку цїну розбити. Публично проповідуванє людям, щоби гроший на ніякі цїли до старого краю не посилали, бо там все пропаде, заходи, щоби Русини не вписували ся до нашого товариства, забитє виринувшої у нашої молодїжи гадки, щоби заложити в Юнґставн читальню, се все вказує, що наш теперішний духовний провідник не має зрозуміня чи охоти для народної працї. Ми однак, що знаємо, які тяжать тут на кождім з нас народні обовязки, не повинні сим неприхильним становиском свого сьвященика против наших добрих заходів і старань зражувати ся, але тим пильнїйше працювати в напрямі з'орґанїзованя наших людий в своїх народних товариствах, і в напрямі ширеня та піднесеня між Русинами народної сьвідомости. Знаємо, що добре дїло всякі трудности потрафить перемочи, та що при нашій щирій і охочій працї народне руське житє збудить ся у нас з такою силою, як по инших плейсах.

Звертаємо ся також сею дорогою до Русинів в Юнґставн з сим сердечним зазивом: Братя Русини! Вступайте всї до нашої народної орґанїзації Руського Народного Союза, записуйте ся всї до нашого місцевого товариства „Сокіл". Вступаючи в члени тих наших Товариств, не тільки забезпечите себе і свою родину фінансово перед всякими нещасливими випадками на случай смерти, тїлесного ушкодженя або слабости, на які наші робітники в Америці сповняючі переважно небезпечні роботи є кождої хвилї наражені, — але будете також мати можність піднести свою осьвіту і збогатити свої відомости, будете могли на товариських сходинах і забавах у власній своїй хатї, разом з иншими Русинами, прожити не одну приємну хвилю, яка Вас споминами занесе у рідний край, та дасть Вам забути, що живете на далекій чужинї.

Т. М., член „Сокола".

З Brooklyn, N. Y.

Дня 20-го с. м. відбув ся тут величавий баль товар: „Сестрицтво сьв. Анни", якого чистий дохід був призначений на цїли сего жіночого товариства. Галя, в якій відбував ся баль, була битком заповнена. Участь в балю взяли всї місцеві українські товариства, то є: Братство Пресьв. Тройцї, „Запорожська Січ" і товариство ім. Богдана Хмельницького. Делеґатів сих товариств витала іменем жіночого товариства, уряджуючого баль, тов. Марія Зварич, бажаючи всїм українським товариствам в Бруклинї гарного розвою і найлїпших успіхів в їх працї.

На загальне признанє заслугує се жіноче товариство, яке мимо малого числа членниць є дуже рухливе, та визначує ся правдиво поступовим напрямом в своїх цїлях. Як доказ сего може послужити обставина, що се товариство як одно з перших жертвувало певну грошеву квоту на руський боєвий фонд. Душею цїлого товариства є тов. Катерина Печена, котра як секретарка веде властивий провід в товаристві.

Баль випав дуже гарно і охоча забава протягнула ся до пізної ночи. Одна річ могла тільки не подобати ся, іменно, що занадто богато було крикливих і дивоглядних чисто американських танців. Так, як своєї мови, звичаїв і обичаїв повинні Русини тут в Америці старанно берeчи, так само повинні всего чужого уникати, що в додатку не є гарне і нашим людям цїлком не до лиця. Дійсно не знати, що нашим дївчатам в глупих і диких „ніґертанцях" так дуже подобало ся.

Маємо надію, що на будуче п. Текля Цитульська, предсїдателька товариства, зарядить і постарає ся, щоби руської забави не американїзувати безмисльними і негарними танцями. Сего не роблять нї Поляки, нї Литовцї, нї Німцї, длячого отже Русини мають переображувати ся в чистих Американців.

Волод. Яськевич.

Редиярд Кіплїнґ.

ЯК ПИСАНО ПЕРШИЙ ЛИСТ.

(Переклав Г. Хот.)

(Конець).

Ніхто не нападав — сказав Тегумай. — За весь ранок тут був тільки один нещасний чоловік, котрого ви от тепер хочете задушити. Чи ви при своїм розумі?

— Він приніс страшний рисунок, — сказав головний вожд. — На тім рисунку ти був проколений копієм.

— Се я дала йому рисунок, — відповіла збентежена Таффі.

— Ти? — в один голос скликнуло все племя. — Ти, пустунко, тебе треба добре укарати, — ти?

— Дорога Таффі, нам дещо дістане ся — завважав батько і обняв доню рукою.

Під його опікою дївчинка зараз заспокоїла ся.

— Оправдуй ся, поясни! — закричав головний вожд і підскочив на одній нозї.

— Я хотїла, щоби чужинець приніс таткові ости і нарисувала їх, — сказала Таффі. Там нема людий з копіями. Я нарисувала ости три рази, щоби не було похибки. Я не винна, що вони попали таткови в голову; на березовій корі було зовсїм мало місця. Мама говорить, що там злі люди, а се мої бобри. Я нарисувала їх, щоби показати дорогу через болото. Я нарисувала маму і вхід в печеру; мама радїє з того, що прийшов мій милий чужинець. А ви всї глупі люди! — закінчила Таффі. Він гарний такий чоловік! Длячого ви обмазали йому голову глиною? Обмийте його сейчас!

Всї мовчали. Нарешті головний вожд розсьміяв ся; за ним розсьміяв ся і чужий чоловік (з племени Тевара), потому Тегумай став покоцуватись зо сьміху, а потім еще все племя в один голос розреготалось. Не сьміялись тільки Тешумай-Тевіндрау і другі жінки.

Головний вожд став присьпівувати:

— О, пустійко, яку треба карати! Але ти случайно прийшла до великого винаходу.

— Не знаю. Я хотїла тільки, щоби принесли таткови чорні ости, — сказала Таффі.

— Всьо одно. Се великий винахід і колись прийде час, що люди назвуть його письмом. Покищо се лиш рисунки, а нині ми побачили, що рисунки не все є зрозумілі. Но прийде час, доню Тегумая, що ми пізнаємо букви і зможемо читати і писати. Тодї вже всї зрозуміють нас. Нехай жінки змиють сейчас глину з голови чужого чоловіка.

— Я буду дуже рада, коли будуть розуміти, — сказала Таффі. — Тепер ви всї прийшли з оружєм, а ніхто не приніс таткових чорних остий.

Головний вожд відповів на се:

— Миленька Таффі, — на слїдуючий раз, коли ти напишеш картинку-письмо, пришли чоловіком з нашого племени, який говорить по нашому, і може пояснити, що воно значить. Менї се нїчого не вадить, бо я головний вожд, але всьому племени ти спричинила богато клопоту і чужинцеви дїялось не з медом.

Вони приняли чужого чоловіка у своє племя, тому, що він був делїкатний і не розсердив ся на жінок за се, що обмазали йому голову глиною. Но з того дня і аж до нинї — (я думаю, що винна сьому Таффі) мало є маленьких дївчаток, які учать ся охотно читати й писати. Другі волїють рисувати картинки і бавити ся з своїми батьками, як Таффі.

Чародійне жерело

Давно тому, давно, жив в горах бідний рубач з своєю жінкою; вони були старі і не мали дїтий. Що дня ходив рубач в лїс по дрова, а його жінка сидїла тодї з дома при ткацькім варстаті і ткала полотно для себе і для него.

Одного разу пішов чоловік в иншу сторону лїса і опинив ся на березї жерела, котрого він давнїйше нїколи не видїв. Вода була предивно чиста і зимна, а що рубач хотїв пити, тому приклякнув і потягнув один довгий лик. І о диво, як його вода покріпила. І здивував ся, як побачив себе в жерелї. То було його власне лице, але не се, що він був звик в зеркалї видїти — се було лице молодого чоловіка. Він діткнув ся обома руками голови, що була перед тим цїлком лиса, і почув під пальцями густе, кучеряве волосе. Його лице було цїлком гладке, як у хлопця, всї морщини позникали, на цїлім тїлї почув він молодечу силу. З великою втїхою підскочив в гору, а потім побіг до дому так скоро, як давно не біг. Як прийшов до дому, то його жінка налякала ся, бо гадала, що се якийсь чужий. А як почав він її оповідати про свою пригоду, то не хотїла вірити.

З трудом переконав її, що він є її чоловіком. Тодї вона сказала: „Коли ти став молодим, то випадає, щоби і я відмолоднїла. Мушу і я води напитись". І скоро побігла в лїс, знайшла жерело, проклякнула і почала пити — о яка зимна і солодка була вода... Вона пила і пила і переставала лише, щоби віддихнути. Нетерпеливо чекав на неї дома чоловік і в думках представляв собі свою жінку, яко молоду гарну дївчину. Але вона цїлком не вернула. Він налякав ся і пішов її шукати. При жерелї не побачив її і вже хотїв засмучений вертати, коли почув в горі на траві тихий плач і побачив сукнї своєї жінки, коло котрих лежала мала дитина. Стара жінка випила за богато води з чародійного жерела і замість стати молодою дївчиною переміпила ся в маленьку дитину. Рубач взяв дитину на руки і дививсь на неї сумно здивованими очима. Так заніс він її до дому і плекав, як би свою донечку.

Переклав *Іван Бандура*.

ПОДЯКИ.

Я низше підписаний, Вол. Білий з Геркімер, Н. Й., одержав на днях з каси Р. Н. Союза $115.87 яко сирітську часть по бл. п. моїм батьку Григорію, чл. від. Р. Н. С. ч. 7, в Макаду, Па. За ласкаве, скоре і точне виплаченє менї сеї запомоги я отсим складаю сердечну подяку наперед Головн. Екз. Комітетови Р. Н. Союза, а відтак цїлому Головн. Урядови та всїм Членам нашої дорогої орґанїзації. Нехай жиє Руський Народний Союз в Америці!

Волод. Білий.

Я низше підписана, Анна Маниґаш, чл. від. Р. Н. Союза ч. 267, в Кінґстон, Па., складаю сердечну подяку Головн. Урядови Р. Н. Союза за виплаченє менї $200.00, яко запомоги за утрату мого ока. Сю запомогу я одержала при сьвідках: Зузанна Балок і Єлена Лонко, що отсим квітую.

Анна Маниґаш.

Складаю сердечну подяку Головному Урядови Р. Н. Союза за скоре виплаченє менї посмертної запомоги по моїм синї, бл. п. Олексї Лабуза. Заразом звертаю ся до всїх Родимців з отсею просьбою: Родичі! Вписуйте свої діточки до Р. Н. Союза, бо се є найлїпша руська дїточа орґанїзація.

Остаюсь з поважанєм,
Петро Лабуза,
член Тов. „Зап. Січи", від. 155 Р. Н. Союза в Перт Амбой, Н. Дж.

Бофало, Н. Й. 9. вересня 1913.

Щиру подяку складаємо Руському Народному Союзови за щедрий дар на церков сьв. Івана Хрестителя в сумі $100.00, яку ухвалено з нагоди річного засїданя в Бофало, Н. Й.

о. Іван Ортинський, предс.,
Михайло Федан, секр.

КАЛЄНДАР.

ВЕРЕСЕНЬ.

н. ст.	Дні	Руські сьвята
25	Четвер	Автонома свмч.
26	Пятн.	Корнила сотн.
27	Субота	Воздв. Ч. Хр.
28	Неділя	15. Никити
29	Понед.	Евфимії
30	Вівтор.	Соф., В., Н., Л.
1	Середа	Евфем.

НОВИНКИ.

Ґратуляція і відповідь на неї.

На останнім засіданю Головного Виділу Руського Народного Союза перейшла одноголосно ухвала, щоби на руки Преосьвященного С. С. Ортиньского, з нагоди надання Йому сьвятійшим римським Престолом повної епископської юрисдикції, вислати ґратуляційну депешу (зміст сеї депеші буде поданий дословно в протоколї). У відповідь на сю привітну телєґраму надійшло з епископської канцелярії на руки Предсїдателя Р. Н. С., п. Капітули, отсе письмо, з дати: Філядельфія, Па., 13. вересня 1913:

„Сьвітлий Головний Уряд Р. Н. С. зволить ласкаво приймити нашу сердечну подяку за зложені благожеланя. — † Сотер, Еп."

З балканського кітла.

Як відомо, конференція амбасадорів в Лондонї, яка закінчила першу війну на Балканї, порішила на жаданє Австрії утворити з надморського краю, на полудне від міста Скутарі аж до грецької провінції Епіру, самостійну альбанську державу. Між Сербами і Альбанцями від давного часу була ненависть тому, що Серби не узнають народної окремішности Альбанців, та хотїли би загорнути Альбанію під свою власть. Ненависть між Сербами і Альбанцями заострилась підчас послїдної війни еще більше так, що Альбанції, як доносять послїдні телєґрафічні відомости, заміряють великою силою впасти на сербську територію та увільнити від сербського панованя деякі альбанські повіти, що після одобреного великими державами подїлу припали Сербії.

Здає ся, що також управильненє альбанської справи на Балканї доволї еще буде коштувати клопотів европейських диплюматів.

Еміґрація до Бразилії.

Після урядової бразилїйської статистики прибуло в минувшім роцї до Бразилії 180.000 іміґрантів. З сего числа 83.000 їхало на головний порт Ріо де Жанейро, 92.000 на Сантос, а решта на меньші другорядні порти, як: Параґвай, Ріо Ґранде, Сао Паульо. Еміґрація з Европи до Бразилії постійно зростає, про що сьвідчать слїдуючі цифри: в р. 1907. прибуло еміґрантів до Бразилії 68 тисяч, в роцї 1908. — 95 тисяч. в р. 1909. — 85 тисяч, в р. 1910. — 89 тисяч, в р. 1911. — 136 тисяч, в р. 1912. — 189 тисяч. Між еміґрантами, які в минувшім роцї прибули до Бразилії, було 125 тисяч рільників. Після державної приналежности дїлять бразилїйські урядові обчисленя іміґрантів, які в р. 1912. прибули до Бразилії, ось так: Португальців 77 тисяч, Іспанців 35 тисяч, Італїйців 31 тисяч, Росіян (переважно Поляки і Жиди) 9 тисяч, турецьких підданих 7 тисяч, Німців 6 тисяч, австрійських підданих (виключно Русини) 3 тисячі, Японців 3 тисячі і т. д.

Добрий злодій добре ошукав ся.

На сьвітовій виставі в бельґійськім містї Ґандаві знаходила ся в окремій, грубим склом обрамованій вітринї, велика брила сирого золота, на якій була виписана картка, подаюча вартість сеї золотої брили на 100 тисяч франків. Очевидно, що вітрина з золотом так великої вартости сейчас звернула пильну увагу всїх злодіїв, аж котромусь з них удало ся в тих днях зручним способом украсти сю брилу золота. Але яке велике і прикре мусїло бути розчарованє злодія, коли довідав ся, що вкрадена ним брила золота не має нїякої вартости, бо була тільки доброю імітацією з позолочуваного цементу властивої золотої брили, яка знаходить ся в добрім перехованю одного з бельґійських музеїв.

Конвенція Словаків.

Орґанїзація американських Словаків, якої осідок знаходить ся в Пітсбурґ, Па., відбула недавно свою конвенцію в Мілвокі, Віс. В конвенції взяло участь 500 делєґатів з цїлих Злучених Держав. Словацька орґанїзація числить около 100 тисяч членів, які належать до кількасот відділів, розкинених по цїлій Америцї. Перед конвенцією урядили Словаки в Мілвокі величавий похід улицями міста, а в день отвертя конвенції уладили словацькі делєґати загальний сьвяточний вечір, щоби Американцї мали нагоду пізнати Словаків та їх культурні стремлїня і їх народний розвій на американській землї. На сїм вечері, на якім промовляло богато бесїдників, так зі Словаків, як також з поміж Американців, іменем міста Мілвокі, Віс., виголосив під адресою словацької конвенції повитальну мову посадник міста, Бадинґ.

Мимоволї мусить насунути ся кождому гадка, порівнати Словаків з Русинами в Америцї. Побратимчий нам, маленький словацкий нарід, своєю народною солїдарностию і правдивим зрозумінєм своїх народних інтересів довів в Америцї до сего, що сотворив тут свою одноцїльну, бо сто тисяч членів числячу орґанїзацію, яка змушує і Американців числити ся з ним, та тутешних Словаків і їх жаданя респектувати. А ми Русини, галузь 30 міліонового народу, маючи без порівнаня численнїйшу в Америцї іміґрацію чим Словаки, по довгих лїтах мозольної працї змогли доперва не цїлих 20 тисяч членів з'єднати для нашої народної орґанїзації, „Руського Народного Союза". Се заледви маленька часть, з найменше пів міліона людий числячої нашої іміґрації в Америцї, узнає корисною річию для себе і за свій народний обовязок належати до своєї народної руської орґанїзації. Проча часть або тиняє ся по чужих товариствах, або цїлком не виробила в собі еще тої сьвідомости, що в з'єднаню сила одиницї і сила народа. А і ту нашу народну орґанїзацію, яку маємо, старають ся еще послїдними часами деякі нерозумні людцї розбити, не здаючи собі з сего справи, який великий удар нанесли би нашій народній справі в Америцї, роздроблюючи руські сили.

До якої раси належать Японці.

Усї учені годять ся на се, що Японцї не належать до одноцїльної раси, але є мішанцями кількох рас. Найбільше в них первістків з татарської і малайської раси, а по части також раси семітської і арійської. Є також підстави до научного твердженя, що Японцї походять від Айнів, племени, якого потомки живуть тепер еще в здичілім станї в глубоких горах Японії. Всїх Айнів числять тепер до 15.000. Японцї нищать їх немилосерно, подібно, як колись Американцї нищили Індіян. Айни живуть цїлком дико, не будують домів, а живуть в глубоких печерах. Цїле їх тїло покрите волосєм як у малп. Говорять незрозумілим язиком та не дають ся образувати. Европейські місіонарі, які старали ся просьвітити дещо Айнів та піднести їх з їх первісного стану, мусїли залишити свою місіонарську працю, бо грозила їм неминуча смерть з рук дикарів.

Родина Юаншікая.

Теперішний президент хінської републики, Юаншікай, про якого в послїдних часах цїла сьвітова преса богато розписує ся тому, що заміряє під своєю властию привернути давний деспотичний лад в Хінах, має 7 жінок і 23 дїтий. Пята його жінка, яка числить 30-тий рік житя, тїшить ся виїмковими зглядами Юаншікая, бо має бути дуже інтелїґентною і образованою жінкою. З дїтий є дванайцять дївчат, а одинайцять хлопців. Всї дїти хінського президента одержали старанне европейське вихованє.

Кілько вартують недвижимости в Ню Йорку.

Міська податкова комісія покінчила вже свої працї дотично сегорічної оцїнки реальностий Ню Йорку і в дни 1-го жовтня с. р. подасть дефінїтивний результат своєї чинности. Доси є лиш се відоме, що вартість нерухомостий в містї піднесла ся в послїднім роцї о 150 міліонів долярів так, що загальну вартість всїх реальностий Ню Йорку обчислено на величезну квоту: 8 міліярдів долярів. Наслїдком сего також кредитова сила недвижимої власности в Новім Йорку пішла в гору. Причина великого підвисшеня вартости реальностий в Ню Йорку є ся, що в послїднім роцї забудовано велике число будівельних парцель, які доси стояли пусткою.

Злочинець чи божевільний.

Нечувану подїю відкрила дня 14-го с. м. полїція в Ню Йорку, подїю, яка потрясає умами цїлої нюйорської людности, та знайшла широкий відгомін в цїлім цивілїзованім сьвітї.

Перед недавним часом появили ся рапорти нюйорської полїції, що в рiцї Гудзонї, яка дїлить Ню Йорк від міст Гобокін і Джерзи Сіти, від часу до часу виловлюють люди розчвертовані части жіночого тїла. Не улягало нїякому сумнївови, що мало ся тут до дїла з якимсь страшним злочином, однак через довший час по виловленю частий трупа убитої жінки полїція, мимо горячкового слїдженя, не могла попасти на слїд злочину. Аж на око невинна дрібниця привела полїцію до відкритя страшного злочину. На папери, в якім була овинена часть тїла убитої жінки, була уміщена напись з фірмою фабрики паперу. З записок фабрики довідала ся полїція, яким склепам достарчила фабрика в послїдних часах папір сего рода, а пошукуваня і слїдженя полїції у поодиноких властителїв склепів, які папір з сеї фабрики у себе продавали, навели полїцію на слїд людий, що перед недавним часом такий папір набули. Сим способом попала полїція на слїд дому, в якім поповнено морд, а переведена там докладна ревізія дала полїції вказівки дотично особи замордованої жінки і її убійника. Жертвою морду була молода дївчина, Анна Авмілєр, австрійська Нїмка, яка недавно прибула до Америки, а убійником її є 32-лїтний нїмецький сьвященик Ганс Шмідт, який в послїдних часах сповняв обовязки помічного сьвященика в нїмецькім костелї сьв. Йосифа в Новім Йорку, під ч. 405 Вест 125 стр.

На підставі зібраних вказівок полїція арештувала убійника, який сейчас признав ся до поповненого ним злочину.

Зізнав він, що Анну Авмілєр пізнав на приходстві костела сьв. Боніфатія в Ню Йорку, де він давнїйше був сьвящеником, а де його жертва була занята як служниця. Краса молодої гарної дївчини очарувала його так дуже, що він у ній на смерть залюбив ся. Убив її тому, що жити без неї не міг, а будучи католицьким сьвящеником не міг з нею одружити ся. Після оповіданя убійника, він поповнив морд на дївчинї в помешканю, яке для неї винаймив, в той спосіб, що коли вона спала, він несподїйно різницьким ножем прорізав її горло. Відтак трупа убитої дївчини розчвертував при помочи пили, що її нарочно на сю цїль купив, на шість частий, які поодиноко з ферц, що курсує між Ню Йорком а Гобокіном, кидав в ріку Гудзон.

Вступне кримінальне слїдство, а відтак судова розправа викажуть, чи має ся тут до дїла з простим злочинцем, чи з чоловіком хорим на умі.

Як з одної сторони докладне а зимне уплянованє з гори повзятого морду та старанне затиранє слїдів поповненого убійства зказувалиб на се, що Шмідт докопав свого страшного чину з повною розвагою і був чоловіком здоровим на умі, так знова вісти, які надійшли з Нїмеччини, де Шмідт давнїйше був сьвящеником, позволяють вносити, що убійник не був нормальним чоловіком. Після сих вістий Шмідт з причини одного судового процесу зістав в Нїмеччинї судово узнаний за чоловіка хорого на умі. На тій підставі відобрав йому його настоятель-епископ право сповняти духовні чинности, в наслїдок чого Шмідт виеміґрував до Америки.

Справа видачі псевдо-божевільного міліонера Това в руки нюйорських державних властий.

Міліонера-убійника Това, про якого сензаційну втечу до Канади з дому для божевільних в Матіван, Н. Й., ми недавно доносили, канадійський іміґраційний уряд на порученє міністра судівництва Charles-a I. Doherty видалив з Канади і відставив його до границї Злучених Держав.

Видаленє Това наступило на основі іміґраційного закона тому, що Тов з причини своїх особистих прикмет був би для Канади непожаданим переселенцем. При переїздї через американську границю зістав Тов сейчас арештований публичними органами стейту Ню Гемпшір, де його на разї перетримають, поки не скінчить ся остаточне задецидованє в його справі через нюгемпшірський уряд, іменно, чи має ся його випустити на волю, чи віддати в руки публичних властий стейту Ню Йорк. Як доси наспіли вісти, справа Това прибирає для него корисний зворот, та можна сподївати ся, що нюгемпшірський уряд подарує сему будь-щобудь нещасливому чоловікови свободу, яку він від цїлого ряду лїт всїлякими способами старав ся віднискати.

Продукція і консумпція угля.

З кождим роком зростає шалено запотребованє угля, яке досягнуло тепер цифри 1.200 міліонів тон. Сю величезьку скількість угля спотребовують переважно три держави о найбільшім фабричнім промислї: Анґлїя, Нїмеччина і Злучені Держави. Злучені Держави як зі зглядку на продукцію, так також своїм запотребованєм угля займають перше місце на сьвітї, бо продукують і зуживають річно понад 500 міліонів тон угля. Продукція угля в Злучених Державах постійно зростає, а доказом сего обставина, що в роцї 1890 тутешна продукція угля не виносила навіть четвертої части теперішної углевої продукції Злучених Держав. Подібно Анґлїя, якої продукція угля виносила в 1890 р. 170 міліонів тон, видобуває тепер у себе около 276 міліонів тон угля річно, а Нїмеччина піднесла свою продукцію угля з 64 міліонів тон в роцї 1890, на 170 міліонів тон в послїднім роцї. Головні отже центри углевого промислу, то є Злучені Держави, Анґлїя і Нїмеччина випродукували разом в 1912 роцї 946 міліонів тон угля. Решту угля в загальній скількости 254 міліонів тон, видобуто в Австро-Угорщинї, Франції, Бельґії, Росії, Японії, Канадї і в анґлїйських Індіях. Спотребованє угля виносило в роцї 1912 в Анґлїї 185 міліонів тон, в Нїмеччинї 135 міліонів тон, а в Австро-Угорщинї заледви 27 міліонів тон. З сего зіставленя видко, що Австрія своєю углевою продукцією і спотребованєм угля стоїть далеко позаду инших держав, мимо сего, що в Австрії знаходять ся численні терени знаменитого угля, які дають можність розвинути ся австрійському великому промислови фабричному, що вийшло би на хосен народам, живучим в Австрії. І в Галичинї є богато углевих теренів, але завдяки польсько-шляхотській господарці в краю, годї діждати ся основаня великого фабричного промислу в Галичинї; тому сотки тисяч галицьких робітників, які вже не можуть всї вижити з хлїборобської працї в краю, мусять рік річно шукати за зарібками в чужих краях, та своєю працею збогачувати нїмецьких і американських фабрикантів.

Чи риби сплять.

До сеї пори була загальна думка, що риби нїколи не сплять. В найновійших доперва часах учені переконали ся, що і риби уживають сну, як конечного спочинку. Дослїди над сим питанєм переведено недавно в новій морській акварії в Мадритї, головнім містї Іспанії, де на великій скількости всїляких морських риб учені доглянули, що риби уживають сну, з виїмком немногих тільки пород, які нїколи не сплять, а безперервно днем і ночию вганяють по водї, глядаючи без утоми за поживою.

Нове средство проти піянства.

Судія Боєр з Еванстон винайшов на піянство „новий лїк", який, як доси оказало ся, є дуже успішний. Кождого оскарженого за піянство ставить сей судія під „бонд" в сумі 100 долярів на протяг шести місяців. Коли кого, в сей спосіб засудженого, придибають в протягу 6 місяців в нетверезім станї, мусить він цїлий час бракуючий до 6 місяців відсидїти в арештї, а крім сего має заплатити грошеву кару в бондованій сумі, т. є. 100 долярів. Сей новий лїк проти піянства показав вже свої добрі наслїдки, бо з 36 піяків, які знаходять ся під бондом, доперва один Айриш помандрував на 3 місяцї до вязницї і заплатив приписану гривну.

Полїтичний процес проти ґубернатора Віліяма Сульцера.

Дня 18. с. м. розпочав ся в Олбани, Н. Й., перед спеціяльним судом для полїтичних переступств державних урядників правно-конституційний процес проти ґовернора нюйорського стейту, Віліяма Сульцера. Сей полїтичний процес (impeachment) веде ся перед спеціяльно до сего випадку зложеним державно-конституційним трибуналом, в якім засїдають державні сенатори і всї члени апеляційного суду. Сей трибунал має задачу розглянути і провірити ті закиди, які обжалувателї проти Сульцера підносять за введенє в публичних стейтових зарядах корупційної системи, та з причини покористуваня для власного ужитку публичними фондами. Коли трибунал узнасть Сульцера винним, буде тойже дефінїтивно усунений з уряду ґовернора, та в державно-публичнім житю Злучених Держав не буде міг вже нїколи відґравати полїтичної ролї.

Процес Сульцера перед конституційним трибуналом будить в цїлих Злучених Державах незвичайне заінтересованє, тому що в тім процесї скупить ся цїла борба о вплив на публичне житє нюйорського стейту між найбільшими полїтичними партіями.

До розправи, в якій беруть участь в характері правних заступників, як з боку обжалувателїв, так також підсудимого ґовернора, найславнїйші юристи і адвокати, покликано більше нїж 40 сьвідків. Процес той без зглядку на свій вислїд осьвітить в неоднім напрямі зовсїм здепраповані відносини американської правлячої системи, що з цїлим цинізмом домче сї правні постанови, яких безглядного виконаня вимагає від своєї противної партії полїтичної.

Самоубійство княжни з пануючого дому.

25-лїтна княжна Софія, донька пануючого нїмецького герцоґа сасько-ваймарського, поповнила в містї Гайдельберґу в Нїмеччинї самоубійство. Причиною самоубійства княжни мала бути нещаслива любов. Видко, що й люди з найзнатнїйших і найбогатших родів не є вільні від всяких житєвих клопотів та душевних борб, які запятій тими клопотами людині впихають до рук самоубійче оружє.

Похорон майора Ню Йорку, В. І. Ґейнора.

Дня 19-го вересня привезено тїло помершого нагло підчас морської подорожи майора міста Ню Йорку, В. І. Ґейнора, з Анґлїї до Ню Йорку, анґлїйським кораблем „Люзітанія". Через два дни були виставлені тлїнні останки покійного майора на публичний вид в головнім муніципальнім будинку Ню Йорку, т. зв. Сіти Гол, а дня 22-го с. м. відбув ся величавий похорон В. І. Ґейнора. При участи офіціяльних представників центрального правительства Злучених Держав, репрезентантів нюйорської держави і многих сусїдуючих з Ню Йорком стейтів, делєґатів найвисших державних і міських урядів, великого числа депутацій від всїляких товариств і полїтичних сторонництв, та при здвизї кількадесятьтисячної публики, йшов похоронний похід головними улицями Ню Йорку на цвинтар в Бруклинї.

Між иншими достойниками цивільної і військової управи та визначними полїтичними діячами, віддав покійному майорови через особисту участь в похоронї свою послїдну прислугу бувший президент Злучених Держав, а партійно-полїтичний сторонник Ґейнора, В. Тафт.

„SVOBODA" (LIBERTY)
THE RUTHENIAN WEEKLY
Published every Thursday at
83 Grand St., Jersey City, N. J.
TELEPHONE: 498 JERSEY CITY.

Published by
The Little Russian Nat'l Union of America.

Established 1893.

JOSEPH STETKEWICZ, editor.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

A. SAWKA, manager.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Terms: Two dollars a year.
Single copy: 5 cts.

Entered as second-class matter March 30, 1911, at the Post Office at Jersey City, N. J., under the Act of March 3, 1879.

AMERICAN ASSOCIATION OF FOREIGN LANGUAGE NEWSPAPERS MEMBERSHIP LABEL

Оплачувати ґазету треба всегда з гори.

Гроші треба посилати в реджістрованім листі, або через експресовий або почтовий моні ордер. Моні ордер, то є грошевий переказ, котрий дістанете від почтара або аґента на експресовім офісі, пішліть на нашу адресу, бо без того ми не годне гроший дістати.

Дописи просить ся писати лишень на одній стороні картки. Дописи, непригожі до друку, нищить ся, наколи з гори не було зазначено, що жадає ся їх звороту і не було залучено марок на зворот.

За всі оголошеня (адвертайзменти), поміщені в „Свободі", Редакція не відповідає.

Товариство „Січ".

На сегорічнім засіданю Головного Виділу Р. Н. Союза порішено одноголосно засновати в найблизшім часі нове товариство під назвою „Січ". Що се за товариство, і які його цїли? На сї два питаня даємо ось таку відповідь.

Нове товариство „Січ" буде мати характер товариства запомогового, зовсїм так, як і наш Р. Н. Союз. Між тими обома орґанїзаціями буде тільки така есенціональна ріжниця, що члени „Січи" платити-муть свої місячні вкладки після літ, а не розметом. Окрім того всі відділи нової орґанїзації, які можна би назвати куріньми, будуть мати обовязок занимати ся всїлякими гімнастичними та військовими вправами, плекати свою рідну штуку, ширити між своїми членами знанє й культуру і виробляти між собою народню сьвідомість, послух і карність. „Січовики" будуть по можности умундуровані в відповідні однострої (уніформи) і робити-муть загалом таку роботу, яку роблять всі польські, чеські, словацькі й инші славянські „Соколи".

Чи таке товариство для нас потрібне? Очевидно, що потрібне, а для нашого старого Союза навіть конечне. Ми нераз чуємо, як деякі люди, особливо молоді, нарікають на високий розмет в нашій орґанїзації. На ділї сей розмет не є ще так дуже великий, бо в инших подібних орґанїзаціях він є значно більший, але все таки нарікання невдоволених не устають, і ми мусимо з тим числити ся. Ми мусимо дбати о те, щоби молодіж не відвертала ся від нашого Союза, щоби сей Союз не лишив ся колись з самими старцями та інвалідами. Хто отже невдоволений з розмету, кому сей розмет видаеть ся за великий, сей буде мати нагоду вступити до „Січи", де буде платити після літ і де буде міг обезпечити ся на суму 250, 500, 750, 1000, 1500 і 2000 долярів. В той спосіб ми згуртуємо до нового товариства усю молодіж і усїх тих людий, котрим посмертне в сумі 500 і 1000 долярів за мале, або за велике. Дуже можливе, що ми дістанемо навіть тих наших земляків, котрі ізза висше наведених причин вписали ся до чужих, нераз і ворожих нам орґанїзацій. На кождий случай товариство „Січ" буде більше поступове, відповідаюче більше вимогам часу, ніж наш старий Союз. Хто може, нехай дальше тримаєть ся нашої старої орґанїзації, а хто не може або не хоче — сей має отверті двері до „Січи".

Слово „розмет" — се мабуть найважнїйша причина, яка відстрашує молодих людий від вступлюваня до нашої старої орґанїзації. З сего „страшного" слова викували собі наші „приятелї" догідне для себе оружіє і тим оружієм баламутять нарід та гонять його в ряди усяких „Провидінь", „Гайдамаків" і инших подібних орґанїзацій. Хитрі, честилюбиві та користолюбиві люди не уважають на ті наслідки, які веде за собою розбитє та подроблене народних сил; їм залежить тільки на тім, щоби мати свою „власну" орґанїзацію, у котрій вони будуть „босами" і необмеженими панами. Нарід, а особливо молоді люди, хоч нераз бачуть лиху роботу всяких амбітників, вступають помимо того до нових орґанїзацій, бо в тих орґанїзаціях за умовлену підмогу вони платять тропіки меньше, ніж пр. в нашім Союзї. А ми на те не маємо нїкої ради, бож годі присилувати чоловіка до того, що йому недогідне або нелюбе.

Усї ті річи передумав добре Головний Уряд Р Н. Союза, і по зрілій розвазї постановив оснувати в лоні нашої старої орґанїзації нову орґанїзацію, яка відповідала би більше сучасним потребам і вимогам.

Так отже пізнали ми один бік медалю „Січи", бік — що так скажемо — фінансовий. А другий бік сеї проектованої орґанїзації? Другий бік „Січи" — се справи культурні в найширшім значіню того слова. Сї справи перебрала на себе „Просьвітна Комісія", яка розпічне свою роботу в можливо найкоротшім часї. Яку роботу розпічне пания „Просьвітна Комісія" над поодинокими відділами „Січи", се буде в своїм часї опублиrouted. Ми знаємо, що між иншими річами ся Комісія буде висилати по руських громадах осібних інструкторів, які будуть помічні при закладаню поодиноких курінів (відділів „Січи") і які будуть учити Січовиків потрібної ґімнастики, військових вправ та відповідної команди. Ось таким робом воскреснуть між нами наші славні колись козацькі полки, воскресне бувша козацька слава. Мають инші славянські народи свої мілїтарні товариства, то чомуж і нам їх не мати. Ми бачимо нераз, як по улицях деяких американських міст машерують завзято імпровізовані польські вояки. Ми иноді глузуємо собі з сього „польського війська" та висьміваємо його, але инакше задивляють ся на сю річ родовиті Американці. Вони шанують те „військо", бо знають, що на случай потреби воно може їм стати в пригоді. Американці респектують сей нарід, що плекає свої традиції, що кождої хвилї готов з оружієм в руцї обороняти свої права і привілеї. Ми нарікаємо на мілїтаризм, осуджуємо його, поборюємо, та дарма! Як довго всїлякі міждержавні та міжнародні конфлїкти будуть полагоджувати ся за помочию куль і багнетів, так довго усякі війська, хочби вони були „польські" чи „українські", — мусять бути респектовані!

Ось так в головних зарисах подали ми потребу заснованя нашої „Січи". Головний Екзекутивний Комітет Руського Нар. Союза враз з кількома иншими урядниками Союза та Просьвітної Комісії має занятись усїми підготовними працями около заснованя нової орґанїзації, а наш загал повинен сим людям допомогти своєю радою і вказівками. Коли хто з наших читачів має які проекти дотично сеї справи, або які запити чи сумніви, або врешті слово розумної критики, — нехай з усїм тим віднесеть ся з повним довірєм до нашої редакції, а ми кождому кореспондентови удїлимо радо місця в „Свободї". Нам дуже залежить на тім, щоби ідея „Січи" була всесторонно обговорена і в як найширших кругах спопуляризована. Кому на тім залежить, щоби наших американських земляків згуртувати в одну сьвідому і одноцїльну громаду, в один економічно-просьвітний осередок, нехай не лїнуеть ся, а возьме ся енерґічно до роботи, бо вже найвисша пора станути нам в ряди поруч з иншими культурними народами.

КУЛЬТУРА РОСІЙСЬКИХ ПОПІВ.

Коли кому з наших читачів попадеть ся случайно в руки нюйорський „Свѣтъ" (The Light), „органъ русскаго православнаго общества Взаимопомощи въ С. А. С. Ш., газета для православныхъ русскихъ людей въ Соединенныхъ Штатахъ, Канадѣ и Южной Америкѣ" — сей не знайде у тім „Сьвітлї" ніякого иншого сьвітла окрім таких пісенїтниць, яку ми понизше дословно наводимо. Іменно в 36 числї згаданого „Свѣта" (з дня 18. вересня б. р.) находить ся на стороні 4-тій дуже уморальняюча і дуже поучаюча статя, якій редактор сеї „ґазети", протоєрей В. Туркевич, дав дуже інтересний заголовок: „Заря неньки Украины".

Коментарів до сеї статї не даємо ніяких, бо її зміст говорить сам за себе. Ся статя характеризує як не мож лїпше культуру російського духовеньства, що веде провід між повіреною собі паствою. Ось що пише православно-царославний „Свѣтъ":

„Була соби дивчина Леся Украинка, дуже знатна та розумна. Жила соби на Украини, тай умерла у Ковини".

Что же! Умираютъ не только украиники, но и серединки: умираютъ не только въ Кіевѣ, но и въ Пензѣ, и въ Самарѣ, и въ Перми.

Умираютъ всѣ: и добрые и злые, и умные и глупые, и честные, и безчестные, и вѣрные и продажные. Нѣтъ исключенія ни для кого.

Такъ жила и умерла украинская писательница Леся Украинка, „заря неньки Украины".

Украинскія изданія и досслѣ носятся съ этой крупной потерей для „украиньской самостійности".

Но вотъ пошли странные слухи.

Расказываютъ, что Леся была полька, австріячка, католичка и завѣщала, чтобъ ее хоронили безъ духовенства, то есть, безъ ксендзовъ.

Говорятъ, что ее хоронили тайкомъ и только у воротъ кладбища встрѣтилъ ксендзъ и похоронилъ, а на другой день, тоже тайкомъ служили мессу (мшу) въ кіевскомъ костелѣ.

Если это правда, то можна поздравить „неньку Украину" съ дочками полячками и католичками.

Вотъ кто такіе украински писатели и писательки! Вотъ какой они религіи и національности!

Да, римскіе и швабскіе іезуиты умѣютъ всѣхъ ссорить, всѣхъ раздѣлять. Они умѣютъ пустить русина на русина и болгара на серба.

Но хорони и всѣ эти господа украинцы, имѣвшіе во главѣ поляка профессора В. Антоновича и польку Лесю Украинку! Недостатокъ только „рандаря" Зелмана, который держалъ въ арендѣ православныя церкви, и корчмара Сендера. Тогда соберется вся компанія украиньска не величка, але... яка есть!..

Да, всѣ эти поляки и полячки, идущіе впереди украинскаго движенія, чрезвычайно ловкіе люди!

Или тутъ дѣло не столько въ ловкости поляковъ и полячекъ, сколько въ недомысліи, глупости, а можетъ быть и подлости украинцевъ?!..

НОВІ ЗАСАДИ

при видачі австрійським властям злочинців, які втікли до Америки.

Австрійське міністерство справедливости видало до всіх судів розпорядженє, що реґулює на цілком нових засадах поступованє, якого доси тримали ся австрійські суди при своїх жаданях о видачу злочинців, які втікли з Австрії до Злучених Держав.

Дотеперішні жаданя австрійських судів у американського уряду о видачу злочинців опирали ся на міжнароднім договорі, заключенім в р. 1856 між Австрією і Злученими Державами, який вичисляє позитивно всїлякі роди злочинів і переступств, за котрі може наступити видача злочинця в руки австрійських властий. Се поступованє було коштовне і трудне, бо австрійські суди мусїли предкладати американському урядови весь доказовий матеріял, з якого можна би без ніяких сумнївів виконклюдувати про вину злочинця.

Міністерство справедливости у Відни звернуло увагу судів, що тепер мож домагати ся від американського уряду видачі злочинця не тільки на основі міжнародного договору, але також на підставі американського іміґраційного закона з року 1907, який забороняє осідати в Америці цілому рядови осіб, що в своїм роднинім краю попали в конфлїкт з карним кодексом. Від іміґрованя на територію Злучених Держав є після сего закона виключені: особи, яких засуджено за тяжкий злочин, поповнений з мотивів брудних зисків, дальше поліґамісти, анархісти, люди жиючі з проституції або піддержуючі проституцію, гандлярі живим товаром і т. д.

Міністерство справедливости доносить, що американські власти з цілою строгостию примінюють постанови сего закона в случаю, коли австрійські суди звернуть увагу американського уряду на дотичного злочинця. Американський іміґраційний закон іде так далеко, що не тільки боронить висше згаданим катеґоріям осіб вступати на американську територію, але позволяє на депортацію (видаленє з Америки) іміґранта, який проти новійших постанов узискав позволенє на поселенє в Америці. Депортація з Америки може однак наступити найпізнїйше в протягу трех літ по поселеню злочинця в Америці.

Коли австрійський суд довідає ся, що злочинець, за яким він стежить, втік до Америки, має після нового розпорядженя австрійського міністерства справедливости сейчас звернути ся з телеґрафічною просьбою до американських іміґраційних властий о зарядженє депортаційного поступованя на основі американського закона з року 1907. В тій цїли має в перший мірі звернути ся до американських портових властий; а коли злочинець вже висїв з корабля, має австрійський суд звернути ся також до дотичного австро-угорського консуляту в Америці. Американський уряд сейчас зарядить на основі такого жаданя придержанє злочинця, а відтак відішле його до Австрії.

Очевидно, що таке поступованє є можливе тільки тоді, коли австрійські суди мають докладну американську адресу злочинця.

З сеї нової засади, дотично видачі американським урядом заграничних злочинців, скористав вже краківський суд, який зажадав видачі одного краківського банкира, котрого банкротство наробило минувшого року в Галичині великого розголосу.

Справа виборчої реформи до галицького сойму.

Виборча реформа покутує в кабінетах галицько-польських верховодів вже пять років. Пять років роблять всякі політики ріжні обрахунки і студії і все ще кажуть, що справи не передумали основно. Вперед робили обрахунки на основі конскрипції з 1900 р., та перетягли справу так, аби задля виборчої реформи перевести нову конскрипцію в 1910 р., аби в ній нафабрикувати найбільше Поляків. Польські верховоди з ріжних таборів вигадували щораз нові та щораз дивогляднїйші проекти виборчої реформи, щоб тільки справу проволїкти і зреформоване шляхотського сойму загирити.

Колиж в останнїй соймовій сесії прийшло ся польсько-шляхотським облудникам показати своє власне лице, вони під проводом своїх архиєпископів станули явно впоперек дороги загального голосованя та повалили компромісовий проект виборчої реформи, з яким упав також і наміс. Бобжинський.

Заходи польських крутіїв, аби сойму не розвязувати, та щоби старий сойм на ново зачинав в осени радити над виборчою реформою, не повели ся. Сойм розвязано і при виборах наш нарід мимо всїх перепон майже всюди перевів своїх кандидатів. Та вороги виборчої реформи поздобували собі мандати в польських сїльських округах та поперекрадали ся до сойму через дідичівську курію і далї радіб проволїкати справу виборчої реформи.

При розвязуваню сойму говорило ся, що нововибрані посли зберуть ся ще може і в серпни, аби швидко ухвалити виборчу реформу, котру вже мало що не полаґоджено в попереднім соймі. Алеж замість того вийшло таке, що не скликано сойму не тільки в серпни, але не скликають його і в вересни тай загалом не чути, аби мали його скликати.

Анї центральне анї краєве правительство не робить знов нїчого, щоби приспішити побіду народного домаганя. Через вакації пробував намісник Коритовський у Марієнбаді, прополїкував собі тамошними водами живіт та жартував з соймовими послами, які там також були, а часописи трубіли по сьвіті, що новоіменований намісник радить над виборчою реформою з політичними провідниками. Тимчасом показало ся, що ніяких нарад над виборчою реформою не було та що вона стоїть не лїпше як давно, коли не гірше. Противники виборчої реформи себто вшехполяки і клерикали та обшарники, користуючи ся тим, що можуть ударемнити реформу вже через те, як їх 41 не явить ся в соймі, повалили компромісовий проект виборчої реформи, але на його місце не зладили ще й досї свого проекту виборчої реформи. І ось дійшло до того, що инакшої виборчої реформи хоче вшехполяк Ґломбінський, котрий зладив проект реформи на основі народного катастру, а инакшої хоче п. Ценський, котрий разом зі своїми центровцями стоїть за пропорціональностию! Пан Ценський еще мав чоло заявити недавно, що виборчої реформи не можна полаґоджувати на соймі та що треба над нею зріло застановити ся! Йому ще мало пятилїтного проволїкуваня, та ще хотів би дальше проволїкати хвилю, коли до сойму увійдуть справжні народні вибранці.

Се виріст нечуваний, як верховоди прямо глузують з народних мас. Вони міркують собі, що через елементарні нещастя нарід лишить боротьбу за загальне голосованє. Та вони дуже помиляють ся. Нарід через нещастя, які на него спали у великій мірі через дотеперішну шляхотську господарку, що мала на оці тільки інтереси обшарників, не гадає терпіти дальше господарки добре уроджених галапасів.

Нікому не вільно проволїкати виборчої реформи, а передовсїм намісник краю повинен приложити рук до того, аби справу довести до успішного рішеня.

Годі проволїкати скликанє сойму. Най зберегь ся він як найшвидше, та най приступить відразу до справи виборчої реформи. Ми не стерпимо, щоб народні маси дальше одурювано всякими конференціями й нарадами, та видумуванєм щораз нових проектів виборчої реформи! Ми рішучо жадаємо негайного заведеня загального, тайного, рівного і безпосередного права голосованя, а нї, то возьмемо ся до польських обшарників і їх всїляких прихвостнів так радикально, що їм відхочеть ся глумити над народною волею.

З „Громадського Голосу".

"ПЕРЕСЛЇДУВАНЯ" ПРАВОСЛАВЯ В АВСТРІЇ І В... РОСІЇ.

Один з визначних українських правників пише на сю тему в „Раді":

Старосто в Золочеві (в Галичині) розіслало розпорядженє, щоб люди не приймали Кипріяна Цимбалу за попа і щоб він не відправляв служби Божої, бо на те він не має права. Сього було досить, щоб наші Бобринські і всякі так звані славянські комівояжери й патентовані патріоти, підняли ґвалт про утиски в Австрії православія й переслідуванє православних. Розгляньмо сей випадок близше, щоб красше бачити, як саме шанують правду д. Добринські і Сп.

В розпорядженю староства сказано, що Цимбала по кількалїтнім пробуваню в Росії, вернувшись в Галичину, заявив, що його рукоположено в Росії на сьвященика православного обряду і почав відправляти по хатах православну службу й навертати до православія католиків та унїятів. Його прихильники притім обіцюють, що Росія побудує церкви казенним (державним) коштом по 44 тис. руб., наставить до таких церков сьвящеників, яким сама платити-ме і які нічого не брати-муть за треби і взагалї поставить релїґійну справу так, що ніхто з громади не буде клопотатись нї за ругу (парохіяльну землю), нї за кватиру, нї за які-б там не було платїжи попови, бо буде все задурно й достотно так, як і в Росії, де і взагалї сї податки менші і житє красше.

З сього ми бачимо, що до релїґійної пропаґанди православія тут домішано вже й політичну пропаґанду зради своїй державі й переходу на бік другої держави. Кождому добре відомо, що за таку річ нї в одній державі не погладили-б по головці, а ще більше у нас в Росії. Що було-б такого у нас, коли-б він, приміром, прибув на Подїлє з Галичини, ширив би там унїю або католицтво і проповідував би зраду Росії на користь Австрії — про се нехай дадуть відповідь Бобринські і. Сп., а ми обмежимо ся тільки сконстатованєм факту й додамо, що всяка держава мусить боронити себе від таких проповідників зради, бо инакше вона ніколи не мала-б спокою, не могла-б забезпечити себе від зрадників та зради і загинула-б. Одначе, д. Бобринські про се промовчують. Нехай же доведуть, що проповідник зради сам не здатний зрадити.

Инша річ чисто релїґійний бік справи, алеж тут його, як на те, не має, бо д. Бобринських і Сп. турбує не релїґія, а політика.

Там, де церква не віддїлена й не відокремлена від держави, право сьвященства має тільки той, кого визнала в тім праві уповажнена на се власть в державі.

А як всякі власти мають свою юрисдикцію тільки в своїй державі, то цілком зрозуміло, що з сього боку право сьвященства якоїсь особи має силу тільки в тій державі, якої власти визнали його за тією особою. Тут те-ж саме, що напр. в судових справах. Коли у нас присудять, напр. гроші з когонебудь і дадуть на те ізполнительного листа, то сей лист має силу тільки у нас, а в Германії, Франції і инших державах уже не має ніякої сили. Таксамо ісполнит. лист, наприклад виданий французьким судом, у нас в Росії не має ніякої сили. Як у нас в Росії, що-до православного духовенства, власть належить епископам, консисторіям та синодови, так і в Австрії є на те свої власти й установи, минати які ніяк не можна тому, хто хотів би набути собі відповідні права сьвященика. В Австрії богато православних і православів зовсїм не переслїдують ся.

Ціла Буковина, де проживають Українці й Румуни, православна. В Чернівцях є навіть консисторія православного обряду таксамо як і у нас. У Львові є уповажнений від сеї консисторії сьвященик, якому надано частину консисторської юрисдикції. В Буковині є два православні епископи, поставлені в звязок з константинопольським патріярхом, що й завідують духовними справами православної пастви й православного духовенства в Австрії. І ніхто ще на утиски православія не скаржив ся, навіть не чув про такі утиски в Австрії. От що до утисків проти уніятів з боку польських католицьких властий, то се факт, посьвідченєм якого повні в Австрії всі українські часописи, одначе д. Бобринські і Сп. про се мовчать, бо се їм на руку.

Цимбала, обявивши себе сьвящеником, повинен був перше всього подати про себе заяву чи в православну консисторію в Чернівцях, чи кому з тамошних епископів, чи уповажненому сьвященикови у Львові. Там перевірили-б його права і, тільки одержавши звідти офіціяльно дозвіл на право сьвященства в Австрії, він міг би вільно відправляти службу Божу по православному обряду в тих місцях, в яких дозволяєть ся відправляти богослуженя. Сього вимагає державний лад і сього саме для Австрії не визнають ні Цимбала, ні його покровителі з Росії в особах всяких Бобринських і Сп. Без такої санкції не має права відправляти служби Божої ніхто ні у нас, ні в Австрії, ні в одній державі в сьвіті, коли тільки в тій державі церква не відокремлена від неї й не поставлена, як цілком приватна справа.

Може се й не бажано, але-ж цілком зрозуміло з сього боку, що православний піп з православної Буковини, прибувши до нас, напр. в хотинський повіт на Бесарабію, не має права служити в наших церквах.

Ми знаємо випадок, коли рукоположенний в *Греції* за те, що прибувши в оргіївський повіт (на Бесарабії) звав себе попом і дозволив собі служити відправи по сільських церквах, попав в оргіївську *тюрму*. Так невже з сього виходить, що в *Росії переслідуєть ся православіє!* По льогіці Бобринських і Сп. виходить, що буковинці і Греки мусїли-б на весь сьвіт репетувати, що в Росії переслідують православіє й православних.

Доки церкви не віддїлено від держави, доти на се треба дивити ся як на річ звичайну, хоч може й не бажану. Тут держава оберігає своїх підданих від всяких самозванців та шахраїв. Без сього всякий Цимбала, назвавши себе попом, правив би службу Божу. І оскільки держави в сій справі ведуть свою лінію й щиро оберігають свої права визнаня й невизнаня за актами, зробленими в чужих державах чужими властями, юридичної сили, може послужити яскравим прикладом недавна історія з афонськими монахами та ієромонахами. Рукоположені на Старім Афоні духовенством, що пробуває під рукою константинопольського патріярха, а не нашого синоду, вони, не вважаючи на те, що у нас греко-російська церква і що наше православіє пішло від грецького духовенства, а патріярхом нашим колись був тойже константинопольський патріярх, у нас не визнають ся монахами й ієромонахами і не мають прав ченців і духовних осіб. Через те, коли в Одесу привезли з Афону 614 ченців монахів та ієромонахів, то на Афоні вони були, як ченці а у нас стали простими звичайними людьми, позбавленими прав свого афонського званя. Через се з ними поводили ся не як з ченцями, а як з простими арештантами, познимали з них черненче убранє й нарядили в одіж людий, які не мають духовного чину й званя. Приклад се сьвіжий і дуже яскравий. Одначе не вважаючи на все отсе, ні константинопольський патріярх, ні Греки, і ніхто, як є, ще не вказували на се, як на утиски в Росії проти православія й проти православних, бо се було-б перекручуванем, тенденційною брехнею та облудою. Мовчать про се й ґр. Бобринський та Сп., яких нібито так дуже болить справа православія, що вони аж сліпнуть від усердія й ґвалту, вказуючи, яка кривда чинить ся в Австрії православним та проповідникам державної зради.

Бобринські й Сп. йдуть до своєї мети шляхом облуди і ґвалту, минаючи правду. Оттак само вони обносять і українство, проповідуючи державну зраду і зраду своїй народности. Алеж „брехнею сьвіт пройдеш та назад не вернеш ся". Не поможуть і сим брехунам ні статі в „Таймсі", ні їх брошури, розраховані на те, щоб одурити.

Сергій Павленко.

РОДИМЦІ! ЯВЛЯЙТЕ СЯ ЧИСЛЕННО НА ВІЧАХ, УСТРОЮВАНИХ ПРОСЬВІТНОЮ КОМІСІЄЮ Р. Н. СОЮЗА!

За Др. П. Мунхом.

ЛЮДОВІ УНІВЕРСИТЕТИ В ДАНІЇ.

В Данії істнують всякі державні школи як в прочих краях, однак побіч них є також приватні школи, т. зв. людові університети, в котрих ученики жиють 5—6 місяців і то на кватирі, так що можуть посьвятити весь час науці. До сих шкіл збирають ся ученики в віці від 18—25 років. Більшість учеників то селянські діти, в зимі молоді мужчини, в літі дівчата. Перший такий людовий університет засновано в році 1844; в році 1861 було їх 11, в році 1871 — 50, 1911 — 80. Число учеників зросло від року 1850 з 34 до року 1911 до 6700; з сих учеників було 3600 молодих мужчин, 3100 дівчат; учащала четверта часть всеї сільської молодіжи Данії. Деякі з сих шкіл мають заледви кільканайцять учеників, инші є великими закладами.

Батьком сего руху шкільного був великий письменник і проповідник Н. Ф. С. Ґрундтвіґ (1783—1872). Після його гадки є найліпшим віком до науки роки около двайцятки. Наука, котрої цілию є приготовляти ученика до іспитів, має що найбільше другорядну вартість; найважнійшою річию є впливати на особистість молодих людий, щоби скріпити їх благородні почутя і їх любов до вітчини. Ґрундтвіґ нападав остро на ґімназіяльну науку, котрої основами є латина і грека і котра тільки єдино приготовляє учеників до університету. Ґімназію звав він чорною школою. Не треба лише вивчувати безліч фактів, але головним средством науковим повинно бути *живе слово*. Учитель повинен викладами про великі житеві питаня старати ся розбудити уми; біблійна і національна історія повинні бути підставами цілої науки.

В році 1844. основано таку школу в Шлєсвіґу, але аж по великих колотнечах року 1848. дістав цілий рух шкільний більше значінє. Війна за Шлєсвіґ в роках 1848—1850 і борби з Німцями спричинили живий підем національних почувань, а запровадженє загального права голосованя в році 1848. викликало серед селян значно сильнійше інтелектуальне оживленє, як в инших краях. Всюди засновувано з інїціятивою Ґрундтвіґа нові людові університети, котрі провадили приватні особи, пастори, а також самоуки. Часто засновували самі селяни спілки, щоби зібрати потрібні гроші. А було то в тім часі, коли лівиця (т. є. поступова партія), що в палаті розпоряджала великою більшостю, провадила завзяту боротьбу з міністерством правих. Більшість селян стояла по стороні лівих і людові університети приняли тепер виключно політичний характер. Богато управителів сих університетів були завзятими політиками, а побіч любови до вітчини навчали ліберальности. Консервативи споглядали з погордою на сї школи. Вони казали, що в сих школах лише учить ся порожних фраз і набуває ся злих поглядів, замість заосмотрити ся в солідні і пожиточні відомости; однак нема сумніву, що сі школи були для данських мужиків незвичайно корисні.

В Данії ходять всї мужицькі діти до публичної народної школи, котрою управляють громадські радні під наглядом держави. Коли вони опустять сю школу в віці 14 років, то уміють добре читати, писати і рахувати і мають також деякі відомости з рідної історії. В прочих роках занимає ся більша часть сільським господарством, однак в віці між 18 а 20 роком перебуває богато з них 5—6 місяців на людових університетах. Програма сих шкіл була спершу дуже обмежена. Однак тепер учать в мужицьких університетах майже всего, чого учать в висших школах. В одній із сих шкіл, що носить імя Ґрундтвіґа, був плян науки цілими роками ось який: В осьмій рано почнинає ся народною піснею або псалмом, опісля має директор виклад; раз обговорює він предмет з національної історії, другий раз дає він житєпись якоїсь славної історичної особи, иншим разом говорить про французьку революцію, опісля знов вибирає тему з біблійної історії. Від 9—10 год. читає ся норвежських і данських письменників, пр. Бернзона і т. д., опісля слідує павза для відпочинку; від 10½—11 вправи стилїстичні, від 11—12 історія рідного краю; від 12—2 павза для відпочинку; від 2—3 всесьвітна історія; від 3—4 наука данської мови і граматики; від 4—5 павза для відпочинку; від 5—6 землепис і фізика; від 6—7 математика; від 7—8 павза для відпочинку; від 8—9 данська наука і данська лектура.

Окрім того рисують пильно. Дальше управляє ся у всїх школах ґімнастику. Часто ходять ученики другий рік на людові університети, щоби поглубити своє знанє. Особливо діє ся то в великім людовім університеті в Асков, котрого управитель є власне тепер міністром віроісповідань. Чимало учеників, котрі перебули 5—6 місяців в одній з инших шкіл, йдуть опісля до Асков, щоби там продовжати свої студії. Се є велика інституція з 300 учениками і численними учителями і розуміє ся, що тут і наука більше поглублена, як в инших школах. Виклад остав в сих всїх школах головною річию, однак і учебники мають вже більшу ролю в науці як перед тим.

Є вже тепер між учениками, а особливо між ученицями чимало міщан, однак їх число в порівнаню до селян ще дуже мале. Школи остали головно мужицькими школами. Більша часть учеників є дїтьми заможних мужиків, однак є між учениками чимало дїтий халупників. Селяни, що посіщали сї школи, часто ставали найвпливовійшими в своїх селах. Вони є орґанізаторами великих товариств продукційних і консумційних, котрі-то так незвичайно скріпили економічну силу данського селяньства і котрі мають тому великий вплив на політичне становище селяньства. Ся цїла орґанізація причинила ся богато до політичної побіди в році 1901, через котру прийшло ліве міністерство під проводом мужиків до правліня. Безперечно змінив ся троха по сїй політичній побіді дух людових університетів. Ідеалїзм руху троха зменшив ся. Перед тим належали школи до воюючої опозиції, тепер належать вони по більшій части до пануючої тепер умірkованої партії. Перед тим мусїла більша часть шкіл бороти ся з матеріяльними трудностями, тепер є вони часто досить заможні. Протягом довшого часу діставали вони лише державну запомогу в висоті около 40.000 марок. Тепер виносить ся субвенція 500.000 марок. Мимо того задержали людові університети сильну живучість, а більша часть шкіл є ще нинї розсадниками всїх гадок, що служать до піднесеня данського мужицтва.

ЗВІТ

Головної Контрольної Комісії, відбувшої ся дня 8-го вересня с. р., зі стану маєтку Руського Народного Союза, за час від початку місяця липня до кінця місяця серпня с. р.

I. РУСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ.

Приходи:

По конець місяця червня стан грошевого маєтку був	$124.921.34
За місяць липень вплинуло до каси	23.471.79
За місяць серпень вплинуло до каси	17.568.16
Разом прихід	$165.961.29

Розходи:

За місяць липень	24.192.97
За місяць серпень	17.992.31
Разом розхід	$42.185.28

Зіставлене:

Доходи	$165.961.29
Розходи	42.185.28
Грошевий стан маєтку остає	$123.776.01

На сю суму знайдено на слідуючих 12. банкових книжках:

1) Union Trust of Pittsburg, Pa.	$2.939.89
2) German Savings Bank of Pittsburgh, Pa.	6.684.23
3) Pittsburgh Trust Co. of Pittsburgh, Pa.	2.674.79
4) Market Str. Nat. Bank of Shamokin, Pa.	5.364.90
5) Market Street National Bank of Shamokin, Pa. (check account)	3.548.98
6) First Nat. Bank of McAdoo, Pa.	13.242.62
7) Dime Trust and Safe Deposit Co. of Shamokin, Pa.	34.600.37
8) Nat. Bank of Shamokin, Pa.	8.233.38
9) Nat. Bank of Shamokin, Pa.	9.661.81
10) Dime, Trust and Safe Deposit Co. of Shamokin, Pa.	4.229.72
11) Shamokin Banking Co. of Shamokin, Pa.	5.903.73
12) Market Str. Nat. Bank of Shamokin, Pa.	4.509.21
Разом знайдено на банкових книжках суму	$101.593.63

На позичках (всї на перший морґіч) а то:

1) Mortgage No. 151 Scranton, Pa.	$4.500.00
2) Mortgage No. 812 Jersey City, N. J.	3.000.00
3) Mortgage No. 5506 Mahanoy City, Pa.	4.000.00
4) Mortgage No. 54399 Jersey City, N. J.	7.500.00
5) Mortgage No. 58940 Jersey City, N. J.	3.000.00
Разом на позичках	$22.000.00
Протестованих чеків з відділів на суму	129.13
У касієра готівкою	53.25

Порівнане:

На банкових книжочках	$101.593.63
На позичках	22.000.00
Протестованих чеків на суму	129.13
Готівка у касієра	53.25
Разом	$123.776.01

Ся загальна сума ділить ся на отсї фонди:

1) Фонд сирітський	$47.955.41
2) „ резервовий	51.333.75
3) „ бідних	9.961.81
4) „ шкільний	10.173.45
5) „ розпорядимий	4.351.59
Разом	$123.776.01

II. РУСЬКИЙ МОЛОДЕЧИЙ СОЮЗ.

Приходи:

По конець місяця червня с. р. полишилось готівки	$21.186.88
За місяць липень вплинуло до каси	999.24
За місяць серпень вплинуло до каси	678.33
Разом	$22.864.45

Розходи:

В місяцю липню с. р.	$320.00
В місяцю серпню с. р.	220.00
Разом розхід	$540.00

Зіставлене:

Дохід	$22.864.45
Розхід	540.00
Остає в готівці	$22.324.45

Сю суму знайдено на 2. банкових книжочках, а то:

1) Market Str. Nat. Bank of Shamokin, Pa.	$11.380.53
2) Guarantee Trust Co. of Shamokin, Pa.	11.622.25
Разом знайдено	$23.002.78
В тім урядники банку зачислили на свою некористь два рази дохід за серпень	678.33
Остає правдивий стан готівки	$22.324.45

III. СВОБОДА.

Приходи:

Готівка з кінцем місяця червня	$2.103.52
Посторонна передплата на „Свободу"	183.50
За орґан від Р. Н. Союза	3.515.00
За оголошеня брацтв і товариств	36.20
За оголошеня приватні (бізнесові)	715.18
За друки від Р. Н. Союза	1628.34
За друки для брацтв і товариств	47.30
За друки для приватних осіб або фірм	105.10
За книжки власного і чужого накладу	83.74
Надзвичайні приходи	431.57
На оголошеня до Календаря Р. Н. Союза на 1914 р.	15.00
Разом прихід	$8.864.45

Розходи:

Офісові видатки і оплата експресів	$382.51
Сплата капіталу і процентів Р. Н. Союзови	248.38
Асекурація, рент, опал і чищенє льокалю	320.00
Електрика і ґаз до осьвітлюваня і до машин	96.86
Направа машин і реставрованє убікацій	99.19
Кліші, шнури, фарба і т. п.	38.40
Папір на „Свободу"	647.92
Оплата почтова за обі „Свободи" і марки	239.00
Видатки на приватні і Союзові роботи як: папір, кліші, переписні картки і т. п.	1.601.21
За книжки власного і чужого накладу	21.31
Видатки на закупно інвентаря	252.08
Платня редакторів, завідателя і робітників	2.262.92
Разом розхід	$6.209.78

Зіставлене:

Прихід	$8.864.45
Розхід	6.209.78
Остає в готівці	$2.654.67
Кавція в Поблік Сервіс Ко.	100.00
Стан грошевий „Свободи" є	$2.754.67
На сю суму знайдено на банковій книжочці квоту	$2.654.67
Зворотна кавція в Поблік Сервіс Ко.	100.00
Разом	$2.754.67

IV. РЕНТ ВІД ДОМУ Р. Н. СОЮЗА.

„Свобода" платить місячно	$150.00
Союз за офіси	30.00
Льокатори за мешканє	22.00
Разом дім Р. Н. Союза за рент приносить місячно	$202.00
Готівка за рент від дому Р. Н. Союза по конець місяця серпня с. р. виносить	$4.290.50

Специфікація маєтків Р. Н. Союза.

1) Готівка Р. Н. Союза	$101.776.01
2) На позичках	22.000.00
3) Вартість дому Р. Н. Союза	19.500.00
4) Вартість друкарні	30.000.00
5) Руський Молодечий Союз готівка	22.324.45
6) Готівка за рент від дому Р. Н. С.	4.290.50
7) Готівка „Свободи"	2.754.67
В посіданю нашої славної орґанізації Р. Н. Союза знаходить ся маєток на суму	$202.645.63
Відтягнувши з того фонд сирітський, який виносить	47.955.41
Остає власний маєток	$154.690.22

Подаючи повисше справоздане, ми як Головні контрольори з вдоволенєм признаємо, що як перед тим, так і сим разом господарка нашого дорогого Р. Н. Союза знаходить ся в прехорошім порядку і з тим милим результатом ділимо ся з всїми членами Р. Н. Союза.

Бофало, Н. Й., 8-го вересня 1913.

о. В. Балог,
Йосиф Ялечко,
Головні контрольори*).

*) Третий член Гол. Контрольної Комісії, п. Стефан Милянович не явив ся до сеї контролї.

Просьвітні Збори

в присутности відпоручника Просьвітної Комісії Р. Н. С., п. Д. Андрейка, відбудуть ся в біжучім і слідуючім місяци в отсих місцевостях.

Вересень:

27-го в Фултон, Н. Й.
28-го в Сиракюз, Н. Й.
30-го в Ром, Н. Й.

Жовтень:

1-го в Ютіка, Н. Й.
2-го в Геркімер, Н. Й.
3-го в Літл Фолс, Н. Й.
12-го в Гудсон, Н. Й.
13-го в Нюбурґ, Н. Й.
14-го в Пекскіл, Н. Й.
16-го в Спрінґ Валей, Н. Й.
18-го в Пасейк, Н. Дж.
19-го в Нюарк, Н. Дж.
21-го в Редінґ, Па.
22-го в Комбола, Па.
23-го в Ню Філаделфія, Па.
25-го в Тавер, Па.
26-го в Шамокін, Па.
29-го в Централія, Па.
30-го в Мт. Кармел, Па.

Колиб у якім плейзї, задля важних причин, зайшла потреба змінити висше назначений день просьвітних зборів — про що треба конечно і заздалегідь порозуміти ся зі мною — тоді дотичний Уряд відділу Р. Н. С., чи Комітет зволить вже від себе подати в „Свободі" вістку про сю зміну дня на просьвітнє віче у їх плейзї.

Громади, Братства, Сестрицтва і Товариства, які хотілиб причинити ся для справи просьвітної яким грошевим датком з власної каси, нехай переведуть дотичну ухвалу еще перед просьвітними зборами, щоби опісля на самих зборах можна вже вписати їх жертву в справоздане і про сю жертву в своїм часі подати в „Свободі" до загального відома.

C214

Дмитро Андрейко,
відпоручник Пр. К. Р. Н. С.

ДО ВІДОМА ВСЇХ ЧЛЕНІВ Р. Н. СОЮЗА.

Отсим повідомляє ся всїх членів Р. Н. Союза в Америці, що п. Василь Сувак, заступник Гол. Предсїдателя Р. Н. С., повернув уже зі старого краю і з нинїшним днем обнимає знова свій уряд.

Дано в Макаду, Па., 19. вересня 1913.

Д. Капітула,
гол. предс. Р. Н. Союза.

Віктор Гіґо.

ВАТЕРЛЬО.

З французької мови переклав
Іван Франко.

(Дальше).

III. День 18. червня 1815.

Верні́мо в зад і поставмо себе в першу половину р. 1815. Як би не був ішов дощ у ночи з дня 17. на 18. червня 1815 р., будучність Европи була-б змінила ся. Кілька крапель дощу більш або меньше спричинило впадок Наполеона. Аби Ватерльо було закінченєм Австерліца, Провидінє не потребувало ні чого більше, як тілько спустити троха дощу; хмара, що протягла небом не в пору, вистарчила на те, аби перевернути цілий сьвіт.

Битва від Ватерльо не могла розпочати ся швидше, як пів до дванацято в полудне, і се дало час Блїхерови дійти на місце. Чому? Бо земля була розмокла. Треба було чекати, аж троха підісхне, аби артилєрія могла вирушити.

Наполеон був офіцером артилєрії і чув себе ним. Основою сего незвичайного полководця був чоловік, який у своїм рапорті до Директорії про битву під Абукіром сказав: „Стілько наших куль убило шість людий!" Всї його пляни битв були основані на артилєрії. Звернути огонь артилєрії в одну дану точку, се для нього був ключ побіди. Стратеґію*) ворожого ґенерала він трактував як твердиню, в якій треба пробити пролом. Слабі точки своєї армії він скріпляв легкими гарматами. Гарматами завязував і розвязував вузли битв. Цільність вистрілу — се була головна прикмета його ґенія. Розбити чотирокутники, розсипати полки, розірвати лінії змести й розпорошити маси, се було для нього всім. Бити й бити ненастанно, а битє поручав кулям. Метода страшна що в злуці з ґенієм зробила непобідимим протягом 15 літ сего понурого атлета воєнних поєдинків.

Дня 18. червня 1815 р. він числив на артилєрію тим більше, що мав її більше. Веллінґтон мав лише 159 огняних гирл, а Наполеон мав 240. Маючи суху землю, артилєрія могла доїхати на місце і битва мала зачати ся о шестій рано. Вона повинна була розпочати ся й скінчити ся в двох годинах, три години перед приходом Прусаків.

Скілько помилок мусів зробити Наполеон, аби програти сю битву? Чи розбитє корабля можна класти в вину командантови корабля? Чи видимий фізичний упадок Наполеона в ту пору був злучений також із деяким ослабленєм його духа? Чи двацять літ війни ослабили вістрє так як піхву, а душу так як тіло? Чи в капітані прикро давав себе відчути ветеран? Одним словом, чи сей ґеній, як повірило богато поважних істориків, почав гаснути? Чи він доходив до безумства і закривав сам перед собою своє ослабленє? Чи він — се був би великий гріх у полководця — не почував небезпеки? Чи в тім ряді великих людий матеріяльного сьвіта, яких можна назвати велитнями діяльности, настає вік короткозорости ґеніїв: Старість не перемагала ґеніїв ідеалу Данте, Михайло Анджельо старіючи ся росли; чи Ганнібаль і Наполеон старіючи ся малїли? Чи Наполеон утратив ясне розуминє побіди? Чи він не здужав уже пізнати підводну скелю, відчути сильце, розріжнити беріг від шумної безодні? Чи він не міг пронюхати погрому? Він, що все знав усї дороги до триумфу і з висоти свойого блискавкового воза показував їх всевладним пальцем, чи-ж тепер попав у таке фатальне остовпінє, що погнав на злома не голови бурливий поїзд своїх леґіонів? Маючи сорок шість літ чи-ж був він опанований цілковитим одуром? Сей титанїчний**) візник призначеня, чи-ж він тепер не був нїчим більше, як зломи-головою?

Менї здаєть ся, що нї. Його плян битви, по всїм признакам, був архитвором. Ударити просто в середину лінії союзників, зробити пролом у ворожій армії, розбити її на двоє, виперти британську половину на Галь, а пруську половину на Тонґр, зробити з Веллінґтона й Блїхера два відривки, заняти Мон-Сен-Жан, обсадити Брукселю, викинути Нїмців за Рен і зіпхнути Анґлійців у море, отсе для Наполеона було задачею сеї битви. Далї побачимо.

Розуміє ть ся, я не маю претенсії написати історію битви під Ватерльо. Одна з головних сцен драми, яку оповідаю тут, вяжеть ся з сею битвою, але її історія не моя річ. Вона зрештою написана вже і написана майстерно, з одного боку відповідно до поглядів Наполеона, з другого боку відповідно до поглядів цілої плеяди*) істориків таких як Вальтер Скотт, Лямартен, Волябель, Шарра, Кіне та Тьєр. Лишаю историкам кождому своє, а пишу тілько як сьвідок із далека, як прохожий по долинї, що шукаючи слїдів схиляєть ся над землею, удобреною людським мясом, а може приймаючи привиди за дїйсність. Не маю права підносити голову в імя науки перед збором фактів, де без сумнїву бачимо також привиди. Нема в мене анї воєнної практики, анї стратеґічної компетенції, яка виправдувала би мої погляди. На мою думку цїлий ряд припадків панував над обома начальниками битви під Ватерльо, а над тими припадками панувало призначенє, ся таємна сила, про яку вільно менї судити так, як судить паївна душа народа.

IV. А.

Хто хоче докладно уявити собі плян битви під Ватерльо, нехай у думці покладе на земли велике А. Ліве рамя сеї букви, се дорога з Нївелля, праве дорога з Женапии; поперечниця букви А, се перехресна дорога з Оена до Брен-ль-Аллєда, а верцюк тої букви, се Мон-Сен-Жан. Тут стояв Веллінґтон. Нижня точка лївого рамени, се Ґуґомонт: тут стояли Рей та Жером Бонапарте. Нижня точка правого рамени, се Бель Аллїянс, де стояв Наполеон. Троха висше того місця, де поперечниця букви А доходить до правого рамени і перетинає його, лежить місцевість Гай-Сент. У середині сеї поперечниці лежить як раз точка, де було сказане остатнє слово битви. Там поміщено камяного льва, мимовільний символ геройства цїсарської ґвардії.

Трикутник, що містить ся в горішній части букви А між двома раменами й поперечницею, се площа Мон-Сен-Жан. Боротьба за сю площу, се основа цїлої битви. Крила обох армій розтягли ся на право й на лїво обох доріг Женапии та Нївелля; Д'Ерільон ставив чоло Піктонови, а Рей ставив чоло Гіллеви. За вершком букви А, за площею Мон-Сен-Жана тягнеть ся ліс Суань. Що-до самої площі треба представити собі широкий хвилястий терен; кождий горб вистає понад дальший горб, а всї ті хвилювання підіймають ся в напрямі до оселї Мон-Сен-Жан, а кінчать ся в лїсї.

Два ворожі війська на полї битви, се два борці. Се боротьба двох силачів. Один силкуєть ся повалити другого. Вони хапають ся всего; корч, се точка опори; вугол стіни, се заслона. Не маючи перед собою хоч мізерної хатини для заслони, полк уступає. Обнижене рівнини, підвисшенє ґрунту, поперечня стежка в відповіднім місци, лїсок, рівчак може спинити рух велитня званого армією і змусїти його до поворогу. Хто уступає з поля, той побитий. Тому відвічальний начальник мусить оглянути точно найменшу купку дерев і змірити найменше заглубленє площі.

Оба ґенерали дуже уважно перестудіювали площу коло Мон-Сен-Жана, що зветь ся тепер Ватерльо. Веллінґтон з далекозорою старанністю оглянув її як місце будучої великої битви. На тім терені д. 18. червня Веллінґтон мав добре положенє, а Наполеон гірше. Анґлійська армія стояла висше, а французька низше.

Начеркнути тут вигляд Наполеона, на кони з люнетою в руці, на височині Россомма в ранці д. 18. червня 1815, се може майже зайве. Поки покажу його тут, його бачив увесь сьвіт. Сей спокійний профіль під малим капелюхом брієнської школи, сей зелений уніформ з білими вилогами, що покривали звізду, сурдут, що покривав еполети (нараменники), шмат червоного пояса видний з під камізельки, шкіряні штани, білий кінь з чапраком із червоного аксаміту, що на обох кінцях мав нашиті букви N під коронами та орлами, чоботи з довгими холявами на шовкових панчохах, срібні остроги, меч із битви під Маренґо — ось і вся постава першого цїсаря перед нашою уявою, якого величають одні, а остро осуджують инші.

V. Темна точка битви.

Всїм відомі початкові події сеї битви. Початок був невиразний, непевний, хиткий, грізний для обох армій, але для анґлійської ще грізнїйший, як для французької. Всю ніч ішов дощ. Земля розмякла від зливи. Тут і там у видолинках площини понабігала вода мов у великих мисках. Деколи воєнним фурґонам*) вона досягала аж до осий. Із ремінних поясів, якими оперезані були черева коний, силивало рідке болото. Як би пшениця та жито, толочене до землї сею навалою возів, не заповняли вибоїв і не творили підстілки під колесами, всякий рух, особливо в долинах з боку Папельотта, був би неможливий.

Дїло розпочало ся пізно. Наполеон, як уже було сказано, мав звичай держати всю артилєрію в своїй руці мов пістолєт, міряючи то в сю то в иншу точку битви, і хотів діждати ся, поки запряжені батерії зможуть кинути ся та чвалати свобідно. За для сего він мусїв чекати, поки не підняло ся сонце і не осушило землю. Але сонце не показало ся. Не було тої погоди, як під Австерліцом. Коли гукнув перший вистріл гармати, анґлійський ґенерал Кольвіль глянув на свій годинник і сказав, що саме одинацята година і 35 мінут.

Битва розпочала ся шалено, може навіть шаленїйше, ніж сего хотів цїсар, на лївім крилї французькім під Ґуґомонтом. У тім самім часї Наполеон ударив на центр, пустивши бриґаду Кіота на місцевість Гай-Сент, а Ней двигнув французьке праве крило проти лївого анґлійського, що опирало ся о Папельот.

Удар на Ґуґомонт був по троха обчислений: стягти сюди Веллінґтона, заставити його перехилити ся на лїво, отсе був плян. Сей плян був би вдав ся, як би чотири компанії анґлійської ґвардії та хоробрі Бельґійцї з дивізії Перпоншe не були непохитно вдержали ся на становищи. Тому Веллінґтон, замість звернути туди всю масу свойого війська, міг обмежити ся на вислані підмоги всего з чотирьох дальших компаний ґвардії й одного баталїону полку Брупшвік.

Удар правого крила французького на Папельот був основою всеї битви: зломати ліве крило анґлійське, перерізати дорогу до Брукселї, замкнути прохід для можливого приходу Прусаків, опанувати Мон-Сен-Жан, зіпхнути Веллінґтона на Ґуґомонт, відси на Брен-ль-Аллєд, відси на Галь, тай годї. Як би не деякі припадки, сей плян був би вдав ся. Папельот узято, Гай-Сент захоплено.

Зазначу одну дрібницю. Серед анґлійської піхоти, особливо в бриґадї Кемпта, було богато рекрутів. Ті молоді вояки супроти нашої страшної піхоти оказали ся несподівано сильними. Хоч недосьвідні в боях, вони держали ся безстрашно. Особливо добру службу робили вони як стрільцї. Вояк стрілець, по троха полишений собі самому, робить ся, так сказати, сам собі ґенералом. Ті рекрути показали деяку находчивість і французьке завзятє. Ся нова піхота боронила ся з запалом.

По захопленю Гай-Сента судьба битви захитала ся. Того дня від полудня до четвертої години була темна перерва. Середина сеї битви майже зовсїм невиразна і виглядає мов боротьба в потемках. Настав справдї сумерк. Видно було величезне хвильованє в тїй мрящі, привид, від якого крутила ся голова: тодїшні воєнні прилади майже невідомі сегодня, огнисті кульбаки, летючі піхви шабель, навхрест перевязані ремені-патронташі ґренадієрів**), долмани***) гузарів, червоні чоботи з тисячами зморщків, широкі чака обвиті срібними шнурами, брунпвіцьку піхоту майже чорну в суміш із червоною анґлійською піхотою. Анґлійські вояки мали поверх рукавів замість еполєтів грубі, білі, круглі подушки. Ганноверські шволєжери (легка їзда) мали на головах мідяні подовгасті шоломи з ремінними підвязками по під бороду та з гривами червоного кінського волосїня на верхах. Шотляндська піхота виступала з голими колїнами і в кратковаvних пледах‡), наші ґренадієри в великих білих камашах. Усе те йшло в суміш, а не по стратеґічних лїніях.

Певна скількість бурі завсїгди вмішуєть ся до битви. Не вважаючи на комбінації ґенералів зіткненє узброєних мас викликує необчислимі відрухи. Підчас битви два пляни двох полководцїв перехрещують ся і переміняють себе обопільно. Одна точка на полї битви пожирає більше вояків, ніж друга, так як ґрунти більш або менше пухкі всисають у себе швидше або помалїйше воду. Виходить потреба пустити на одно місце більше вояків, ніж хотїло ся. Все те непередвиджені втрати. Лїнія битви хвилює та звиваєть ся як нитка, річки крови плывуть неправильно, чола армії колишуть ся, полки входячи або виходячи роблять роздутя або заломи. Всї ті береги раз у раз пересувають ся одни перед другим: де була піхота, наступає артилєрія; де була артилєрія, набігає кавалєрія; баталїони сунуть мов клуби диму. Щось було ось тут — глянь, і нема вже. Прогалини заповняють ся; темні звої посувають ся на перед і в зад. Щось мов надгробний вітер гонить, віддихає, здуває і розгонить ті траґічні юрби. Що таке стичка? Се хвильованє. Недвижність математичної точки на плянї треває хвилину, а не день. Додаймо, що в кождій битві буває хвиля, коли вона переходить у бійку, в особисту схватку, розсипаєть ся в незлїчене число дрібних фактів, які, мовлячи словами самого Наполєона „належать радше до біоґрафії полків, ніж до історії армії". В такім випадку історик має очевидне право підтягати суму таких фактів. Він може тілько начеркнути головні контури боротьби, і анї один оповідач, хоч який будь він совісний, не має змоги передати в усїй повнотї та точности ту страшну хуртовину, що називаєть ся битвою.

Що правдиве для всїх великих узброєних стичок, прикладаєть ся особливо також до Ватерльо. В усякім разї по півднї була хвиля, коли фізіономія битви виясни ла ся.

VI. Четверта по півдні.

Коло четвертої положенє анґлійської армії було важке. Князь Оранський командував центром, Гілль правим крилом, а Піктон лївим. Князь Оранський сам не свій, а про те безстрашний кричав до Голяндців та Бельґійців: „Нассау! Брупшвік! Нїколи в зад!" Гіль ослаблений опер ся о армію Веллінґтона, а Піктон погиб. У тій самій хвили, коли Анґлійцї відібрали у Французів лїнієву хоругов ч. 105, Французи вбили Анґлійцям ґенерала Піктона кулею, що пробила голову. Для Веллінґтона битва мала дві точки опору: Ґуґомонт і Гай-Сент. Ґуґомонт був іще в їх руках, але горів; Гай-Сент узяли Французи. З нїмецького баталїону, що боронив сеї місцевости, було живих іще лише 42 мужа; всї офіцири крім 5 були або вбиті або полонені. Три тисячі вояків полягло в тій стодолї. Один поручник анґлійської ґвардії, перший боксер Анґлії, якого товариші вважали недоступним для ран, поляг від малого французького тарабанщика. Барінґа виперто з його становища, Альтен поляг убитий шаблею. Богато хоругов страчено; між ними одну дивізію Альтена, другу баталїону Лїнебурґа, яку носив князь із родини Цвайбрікен. Сірі Шотляндці щезли; більшу часть драґонів полку Понсомбай порубано. Ся могутня кавалєрія погибла від спис полку Бро та від кирасієрів*) із Траверса: із 1.200 лишило ся лише 600; із трьох полковників два лежали на земли: Гамільтон ранений, Матер убитий. Понсомбай упав пробитий сімома списами. Ґордон погиб, Марш погиб. Дві дивізії, пята й шеста, були знищені.

Коли Ґуґомонт був загрожений, а Гай-Сент узято, Анґлійцям лишив ся лиш один узол, центр. Сей узол стояв досі. Веллінґтон скріпив його. Він покликав до нього Гілля, що стояв у Мерб-Брен, покликав Шассе, що стояв у Брен-ль-Аллєдї.

Центр анґлійської армії, троха вігнений до середини, дуже густий і дуже многолюдний, займав сильне становище. Він стояв на високій площи Мон-Сен-Жан, маючи за собою село, а перед собою похилість, там досить прикро спохожисту. Він опирав ся о той міцний камяний дім, що в ту пору був власністю держави Нївелля і стояв коло роздорожа двох шляхів. Сей дім збудований у XVI в. був такий міцний, що кулї відбивали ся від нього. Докола рівнини Анґлійці тут і там позрубували дерева, поробили загати в тернах, поставили гирло гармати між двома конарами, обтиканими хащем. Їх артилєрія стояла закрита в корчах. Ся хитра робота, яку не вважаючи на всякі протести допускає війна, що оправдує всякий підступ, була зроблена так добре, що ґенерал Гаґон, висланий цїсарем о девятій рано оглянути ворожі батерії, не добачив нього і повернувши сказав Наполеонови, що там нема ніякої перешкоди, крім двох барикад, які загатили дорогу з Нївелля до Женапии. Се була пора, коли на полях стояло високе збіже. На краю площини лежав узброєний у карабіни 95 баталїон бриґади Кемпта в високім збіжю.

Оттак забезпечений і укріплений центр анґлійської та голяндської армії займав добре становище.

Небезпекою сего становища був ліс Суань, що притикав до поля битви, перерізаний ставами Ґрендаеля та Вуатфорта. Армія не могла сховати ся до нього не розходячи ся: полки там були би зараз порозсипали ся. Артилєрія була би пропала в мочарах. Відступленє в той бік на думку многих фаховців, яким, що правда, перечили инші, було би вчинком розпуки.

Веллінґтон докинув до сего центра бриґаду Шассе, яку відняв від правого крила, і бриґаду Вінке, відняту від лївого крила, а також дивізію Клїнтона. До своїх Анґлійців, до полку Гальксга, до бриґади Мітчелля, до ґвардій із Майтленду він додав як підпору та скріпленє піхоту Брупшвіка, решту полку Нассау, Ганноверців полку Кільмайсеґґе і Нїмців полку Омптеда. Те дало йому в руки 26 баталїонів. Праве крило, як сказав Шарра, було підвернене по-за центр. Одна величезна батерія*) була заслонена мішками повними глини в місци, яке тепер називають „музеєм Ватерльо". Веллінґтон окрім того помістив у однім видолинку драґонів ґвардистів Сомерсета, 1400 коний. Се була друга половина тої анґлійської кавалєрії, що здобула собі заслужену славу. Понсомбай погиб, Сомерсет лишив ся.

Батерія, яка в разї викінченя могла дорівняти майже редуті**), була розложена за дуже низьким муром саду, покрита в поспіху мішками, повними піску, та широким земляним окопом. Сеї роботи не докінчено: не стало часу обвести її частоколом.

Веллінґтон, неспокійний, але все терпеливий, сидячи на кони провів тут цілий день у тїй самій поставі, недалеко від старого млина Мон-Сен-Жана, що стоїть ще й досі під вязовим деревом, яке пізнїйше один Анґлієць ентузіяст купив за 200 франків, зрубав і завіз до Анґлії. Кулї сипали ся дощем. Адютант Ґордон упав обік нього. Льорд Гілль, показуючи йому ґранат, що вибух коло них, запитав його: „Мій льорде, які ваші порученя і що велите робити нам, коли дасте вбити себе?" — „Чиніть так само як і я" — відповів Веллінґтон. До Клїнтона він сказав лаконїчно: „Держіть ся тут до остатнього мужа!" День очевидно кінчив ся лихо. Веллінґтон крикнув до своїх старих товаришів із під Талявери, Витторії та Салямапки: „Хлопці, чи не думає хто з вас утїкати? Памятайте про стару Анґлію!"

Коло четвертої анґлійська лїнія подала ся в зад. На вершку площини від разу щезло все і видно було тілько артилєрію та стрільців. Анґлійські полки, розбиті ґранатами та кулями французькими, зсунули ся в долину, через яку сегодня йде стежка до забудовань услуги фільварку Мон-Сен-Жана; зробив ся рух відступу, чоло анґлійської битви сховало ся, Веллінґтон зійшов зі свого місця...

— Початок відвороту! — скрикнув Наполеон.

(Дальше буде).

---

*) Стратеґія — штука кермованя армією в часї війни.

**) Титан — велитень.

*) Плеяда — сузірє (купка звьвізд), зване в устах нашого народа Квочкою; в переноснім значінню вживаєть ся також для означення більшого числа людий однакового занятя, прим. плеяда вчених, істориків або поетів.

*) Фурґон — великий, тягаровий військовий віз.

**) Ґренадієри — вояки піхотинці, добирані звичайно мужчини високого росту, що виступають до бою в тяжкій зброї. Назва походить від еспанського міста Ґренада.

***) Долман — короткий плащ без рукавів, що держав ся тілько спряжкою під шиєю.

‡) Плед — довга та вузка суконна хустка, яку носять на плечах. Мода на неї і сама назва пішла з Шотляндії.

*) Кирасієри — тяжка їзда, в якій люди були в панцирях і металевих шоломах.

*) Батерія — ряд гармат уставлений чи то на мурі, чи на землянім шанцї.

**) Редута — кілька або кільканайцять гармат, уставлених на укріпленім місци.

СПРОСТОВАНЄ.

В рекордовім справозданю Р. Н. Союза в Америцї за місяць серпень 1913 р., котре було поміщене в орґанї Р. Н. Союза „Свободі" число 36, на сторонї 5-тій, зайшла помилка між новоприступившими членами. Від. 3-тий є надруковано Стефан Музік, а має бути Стефан Мизік. Від. 108-мий є надруковано Йосиф Брелюх, а має бути Йосиф Брелюс. Дальше через помилку є надруковано, що Данило Лобур зістав принятий до від. 42, а має бути до від. 263, до котрого в дїйсности Данило Лебур зістав принятий. Між суспендованими членами зайшла слїдуюча похибка: Від. 108-мий є надруковано, що зістав суспендований Дмитро Костишин, а має бути Василь Костишин. Отже Дмитро Костишин зістає надалї членом Р. Н. Союза, а Василь Костишин зістав суспендований.

C215

Мих. Угорчак,
гол. рек. секр. Р. Н. С.

Головний Уряд „Р. Н. Союза".

Духовний Отець:
о. Дмитро Хомяк,
West Ave. & Beech St., Mt. Carmel, Pa.

Предсідатель:
Дмитро Капітула,
Box 565, McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька:
Марія Білик,
1710 W. 44th St., Chicago, Ill.

Місто-предсідатель:
Василь Суван,
Whiting, Ind.

Секретар рекордовий:
Михайло Угорчак,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінансовий:
Семен Ядловський,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр:
Алексій Шаршонь,
524 Pine & Franklin Sts., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія:
о. В. Балог,
550 John St., Whiting, Ind.
Стефан Милянович,
193 Grand St., Jersey City, N. J.
Йосиф Ялечко,
Box 156, Ramey, Pa.

Радні:
Іван Глова,
521 N. Shamokin St., Shamokin, Pa.
Николай Ваверчак,
720 Charles St., Perth Amboy, N. J.
Володимир Каськів,
56 Sussex Str., Jersey City, N. J.
Петро Мотало,
1436 W. Erie St., Chicago, Ill.
о. Мирон Данилович,
11 Chmelnicky St., Ansonia, Conn.
Андрій Гальчак,
237 Churchil St., McKees Rocks, Pa.

Редактор „Свободи":
Осип Стеткевич,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Завідатель „Свободи":
Андрій Савка,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Головна Канцелярія „Р. Н. Союза" находить ся під числом 83 Grand St., (у власнім домі) Jersey City, N. J.

Просьвітна Комісія.
Др. В. Сіменович, предсідатель,
4105 N. Avers Ave. Chicago, Ill.
А. Горбаль, касієр,
135 Main St., Derby, Conn.
Е. Струтинська, секр.,
714 Bickerdike St., Chicago, Ill.
о. В. Балог,
550 John St., Whiting, Ind.
Д. Андрейко,
147 Broad St., New Britain, Conn.
Др. І. Копистянський,
W. Pine St., Shamokin, Pa.
Ю. Павчак,
209 Bedford Ave., Brooklyn, N. Y.

РОЗМЕТ Р. Н. СОЮЗА ЗА МІСЯЦЬ ЖОВТЕНЬ 1913 р.

Член на ціле посмертне платить $1.50, а на половину посмертного $0.86.

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Згідно з ухвалою річного засіданя Головних урядників Р. Н. Союза в Америці, відбувшого ся на днях 9, 10, 11 і 12 вересня 1913 р. в Бофало, Н. Й., отсим повідомляє ся всіх Вnов. Головн. Урядників Р. Н. Союза в Америці, що хто би з Вnов. Головн. Урядників Р. Н. Союза мав замір і охоту кандидувати на репрезентанта (делеґата) Р. Н. Союза в Америці на український з'їзд в 1914 р., який має відбути ся у Львові, зволить ласкаво прислати свою кандидатуру до Головн. Предсідателя Р. Н. Союза на адресу: Mr. Dm. Kapitula, P. O. Box 565, McAdoo, Pa. Зголошеня треба надсилати письменно найдальше до дня 10-го жовтня (октобра) 1913 р. По упливі висше назначеного часу, згідно з ухвалою, яка запала на висше згаданім засіданю, Головн. Екз. Комітет Р. Н. Союза вишле до всіх Вn. Головних Урядників Р. Н. Союза в Америці відповідний обіжник в ціли голосованя над кандидатами, з котрих має бути вибраний делеґат.

Дано в McAdoo, Pa., дня 23. вересня 1913 р.

Дм. Капітула, гол. предс. Р. Н. С.,
М. Угорчак, гол. рек. секр. Р. Н. С.

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Отсим дає ся до відома всім П. Т. місцевим Урядникам Р. Н. Союза в Америці, що дня 22-го вересня (сентембра) 1913 р., вислано почтою до всіх відділів Р. Н. Союза в Америці, по три примірники „Показчика", друкованого руськими буквами („Показчик", друкований латиньскими буквами, буде висланий пізнійше, як вийде з друку).

Місцеві секретарі по отриманю „Показчика" мають доручити по одному примірникови другим місцевим Урядникам, а то Предсідателеви і Касієрови, а один примірник кождий місцевий секретар має собі оставити.

Всї пп. місцеві Урядники Р. Н. Союза в Америці, маючи в руках висше згаданий „Показчик", мають стисло застосувати ся до всїх вказівок, які находять ся в показчику і після тих вказівок поступати на будуче.

Головний Уряд Р. Н. С. в Америці.

РУХ В ВІДДІЛАХ Р. Н. СОЮЗА.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ. Оголошеня братських мітинґів поміщують ся в часописи безплатно, але тільки один раз. Ті оголошеня мусять бути в руках редакції найпізнїйше в суботу перед виходом кождочасного числа. Оголошеня братських балїв, концертів, театральних представлень і т. п. забав приймають ся до друку по 5 центів від кождої друкованої стрічки. Належитість за ті оголошеня треба слати наперед.

ДЕРРИ, ПА. Бр. сьв. Василия, від. 113, відбуде свій річний мітинґ дня 19-го жовтня с. р. Хто на мітинґу неоправдано не явить ся, підпаде грошевій карі 50 цнт., а урядник $1.00. — Ст. Бич, предс., А. Курчак, секр.

БРУКЛИН, Н. Й. Бр. Пресьв. Тройці, від. 203, повідомляє всїх своїх місцевих і позамісцевих членів, що триквартальний мітинґ відбуде ся дня 4-го жовтня с. р. о год. 8. вечером в гали під ч. 76 Норт 6-та ул. На сей мітинґ має явити ся кождий член і вирівнати свої залеглости до Братства і до Р. Н. Союза, бо инакше наступить суспензія. На сїм мітинґу буде принимати ся до Братства нових членів без оплати вступного, а до Р. Н. Союза після статута. Неявивший ся член заплатить кару 50 цнт., а урядник $1.00. — В. Саїв, предс.; А. Мигаль, секр.

ВУНСОКЕТ, Р. АЙ. Тов. „Запорожська Січ", від. 206, повідомляє всїх своїх членів, що 3-тий квартальний мітинґ відбуде ся дня 5-го жовтня (октобра) с. р. в Кенедієн гали. ч. 13½. На мітинґу має явити ся кождий член, а члени залягаючі з вкладками мають вирівнати свої залеглости, бо в противнім разі будуть виключені з товариства і з Р. Н. Союза. Член, який неоправдано не явить ся на тім мітинґу, заплатить кару 25 цнт. а урядник 50 цнт. — С. Лемішка, секр.

ДЖЕНЕТ, ПА. Бр. сьв. Димитрія, від. 207, повідомляє своїх членів і членниць, що в першу неділю по першім жовтня відбуде ся річний мітинґ в церковній гали. На мітинґу мають всї члени явити ся і вирівнати точно свої залеглости, бо буде переведений вибір нового уряду на рік 1914. Неявивший ся член на мітинґу заплатить кару 50 цнт., а урядник $1.00. — М. Печінка, предс., Ів. Кміт, секр.

ОРМРОД, ПА. Бр. сьв. О. Николая, від. 124, повідомляє сим, що річний мітинґ відбув ся дня 13-го вересня с. р. Вибрано такий новий уряд: Кость Радь, предс.; Теодор Кавній, заст. пред.; Іван Олійник, секр.; Миколай Віщук, заст. секр.; Василь Копинаш, кас.; Павло Бруцяк, заст. кас.; Петро Бончак, Дмитро Бала і Теодор Кавній, контрольори; Миколай Кочинаш, дозорець хорих; Гринько Хрін, дверник; Михайло Радь, капітан; Іван Лишик, хорунжий.

ЖЕРТВИ НА УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ БУРСУ В ГОРЛИЦЯХ.

На хрестинах у пп. Пипюків в Когус, Н. Й., на зазив п. Семена Палюха і Петра Роніцького зібрано на руську бурсу в Горлицях квоту $8.41. З того видано на оплату пересилки 25 цнт., отже переслано на руки о. Ем. Менцїнського в Маластові $8.16 т. є. 40 корон. (Число почтової посьвідки 38140). На многі лїта малому новохресникови і його родичам, а щира подяка всїм жертводавцям!

ДРІБНІ ОГОЛОШЕНЯ.

Руська галицька парохія при Церкві сьв. Ів. Хрестителя в Мікіспорт, Па. жадає іспит. дякоучителя сейчас. Услівя: 1) Теноровий, мягкий, можливо високий голос. 2) Добре знанє провадженя школи. 3) Добре знанє нотного церковного, як і сьвітського сьпіву (при пробі вимагає ся читаня нот). 4) Вечерами орґанізаторська-громадянська робота в Читальни. 5) Знанє провадженя аматорських вистав і концертів (найдальше до 3-ох місяців один концерт і вистави). 6) Примірного житя так між парохіянами, як і в церкві. — Услівя: 45 дол. місячної платнї (після заслуг і більше і дуже добрі доходи. — Письма засилати на адресу: Rev. John Ostap, 552 Ringold Str. McKeesport, Pa. 36—

ВДОВЕЦЬ, в середнім віцї, заможний, радби одружитись з бездїтною вдовою або старшою дївчиною і доброю господинею йому Вигідне житє запевнене. Просить ся звернути з довірем на понизшу адресу, надсилаючи свою фотоґрафію. — Адреса: Zenych, Box 44, Jersey City, N. J. 37—

РУСЬКА ГР. КАТ. ПАРОХІЯ сьв. Вмч. Димитрія, в Картерет, Н. Дж. пошукує дякоучителя від 1-го жовтня с. р., котрий бився хоральний сьпів, провадити школу дїтий і уладжувати представленя. Платня після умови Прошу ласкаво голосити ся на адресу: Wa Malanczak, Box 76, Carteret, N. J.

Де є **ІВАН ДОВГОЛОВСЬКИ**, маючий 24 лїт, родом з Рудавки, почта Ясника, повіт Сянок, Галичина. Він є середного росту, брунет, зїхав з Пасайку по Великодних сьвятах минувшого року десь на далекі Вести від того часу нема о нїм нїякої вісти, чи жив чи нї. Пошукує його жена Фенна Довголовська, котру лишив з четверо дрібними дїточками безвсяких средств до житя і на ласку добрих людий. Хто донесе менї о місци його замешканя, дістане добру нагороду. Fenna Dowholowska, 129 2nd Street, Passaic, N. J. 38—40

Пошукуєсь **ДЯКОУЧИТЕЛЯ**, котрий би умів вести нотний сьпів і школу дїтий. Платня $45.00. Голоситись під адресою: Door No. 2, 24, 241 Van Vorst St, Jersey City, N. J.

ТОВАРИШКИ ЖИТЯ пошукує Михаїл Буссель, кавалєр лїт 30. Кандидатка має бути Русинкою-Українкою в віцї від 22 до 28 лїт; рівнож має уміти читати і писати по українськи і говорити по анґлїйськи або нїмецьки. Посаг непотрібний, лиш вимагаєсь христіянської чесноти. По дальші інформації, засилаючи фотоґрафію, прошу ласкаво звернутись з повним довірем на адресу: Mike Bussel, 225 Broad St., Stapleton, N. Y.

Пошукую свого шваґра **ФЕДОРА ШКАПЯК**, родом з Волї Міхової, Галичина. Має перебувати коло Віннїпеґ, Канада, на фармі. Хтоби про него подав менї відомість, дістане $8.00 нагороди, або він сам, нехай ласкаво зголосить ся на адресу: Asafat Namisniak, Box 316, Chisholm, Minn.

Пошукую свого шваґра, **МИХАЙЛА ФУЛАВКУ.** Походить з села Волиці, повіт Підгайці. Перед 6-ти роками перебував в Ню Йорку. Він не видить на одно око. Хтоби о нїм знав, або він сам, нехай зголосить ся на понизшу адресу: Wasyl Sopkowicz, P. O. Waterloo, Ont. Can.

Віктор Гіґо.

ВАТЕРЛЬО.

З французької мови переклав

Іван Франко.

I. Що стрічаємо приходячи з Нівелля.

Минулого р. 1861 одного гарного маєвого вечера оповідач отсеї історії вийшов із Нівелля в напрямі до Гільпе. Він ішов широкою дорогою поміж двома рядами дерев. Дорога то спускала ся в низ, то підіймала ся на горби, що тягли ся один за одним, підіймали дорогу і спускали її мов величезні хвилї. Він пройшов села Ліллюя та Буа-Сенєр-Ізаак (лїсок пана Ісаака), і побачив на дорозї дзвіницю села Брен-ль-Аллєда, покриту черепицею; дзвіниця мала вигляд перевернeного горшка. Минувши лїсок на згірю та дійшовши аж до роздоріжя він побачив на старім, хробачливім стовпі деревляну таблицю з написом: „Стара рогачка ч. 4.", а за нею будинок із написом „Під чотирма вітрами. Ешабо, каварня".

Пів чверти милї за сим будинком він дійшов до споду невеличкої долини, через яку перепливає потічок, що проходить попід мурований міст, зроблений у насипі дороги. Купка дерев, рідко розкиданих, але дуже зелених, що заповняла долину з одного боку дороги, розсипала ся з другого боку по широкій толоці і тягла ся в милім для ока неладї аж до Брен-ль-Аллєда.

Праворуч край дороги стояла гостинниця, а перед її брамою віз на чотирьох колесах, велика вязанка хмелевих тик, плуг, купа сухого хворосту біля живого плота, вапно, що курило ся в чотирокутнім кориті, драбина завішена здовж старої шопи під соломяною стріхою. Молода дївчина полола щось на полї, а край дороги на жердї хитав ся від вітру великий жовтий афіш, що заповідав незвичайне видовище на якімось празнику. На розї гостинниці побіля калюжі, по якій плавало кільканацять качок, вела лихо вимощена доріжка поміж корчі. Туди пішов подорожний.

Пройшовши зо сто кроків по-при довгий мур із XV. віку, покритий острим дашком із скісно накладених цегол, він опинив ся перед великою склепленою камяною брамою. Над сею брамою здвигала ся в гору поважна фасада (чоло) будинку; прямовісний мур фасади майже доторкав ся до брами і різко відділяв ся від неї під простим кутом. На вулиці перед брамою лежали три борони, крізь які в суміш виростали маєві цьвітки. Брама була замкнена. Вона складала ся з двох старих половин, а на одній висїв старий заржавілий молоток до стуканя.

Сонце гріло приємно. По гиляках дерев переходив той любий маєвий легіт, який приходить, здаєть ся, більше від теплих гнїзд, нїж від вітру. Якась мала пташина цьвіркотала безжурно в листю великого дерева.

Прохожий схилив ся і приглядав ся каменеви на лїво, під правим крилом брами, в якім досить широке заглублене подабало на вижолоблену півкулю. В тій хвилї брама відчинила ся і з неї вийшла селянка. Побачивши прохожого і те, до чого він придивляв ся, вона сказала:

— Се французька куля вижолобила.

Потім додала:

— А те, що бачите ось тут висше в брамі, недалеко ключа, се відривок великого ґраната. Він не пробив дерева.

— А як зоветь ся се місце? — запитав прохожий.

— Ґуґомонт, — відповіла селянка.

Прохожий випростував ся. Він поступив іще кілька кроків і глянув понад плоти. Він побачив на обрію по за деревами невеличку гору, а на горі щось таке, що здалека подабало на льва.

Він був на полї битви під Ватерльо.

II. Ґуґомонт.

Ґуґомонт, се було зловіще місце, початок перешкоди, перший опір, який зустрів під Ватерльо той великий ґубач Европи, якого називали Наполеоном, перший сук під ударом сокири.

Колись се був замок, а тепер тільки фарма (фільварок). Для знавця старовини се Ґуґомонс, гора Ґуґона. Сей замок збудував Ґуґон, пан Сомереля, той сам, що вивінував капелянію аббацтва в Віллєрі.

Прохожий відчинив браму, діткнув ся ліктем на подвірю до старої брички, і війшов до двора.

Перша річ, яка звернула на себе його увагу на тім подвірю, се була стара брама, а довкола неї самі розвалини. Очам являв ся від разу вид величезної руїни. За брамою видно було в мурі другу браму з луковим склепінєм, а крізь неї виднїли ся дерева саду. З боку від сеї брами яма на гній, мотики та лопати, кількоро тачок, стара криниця з камяною цімбриною та зелїзним водотяговим колесом; біля неї брикав ся лошак, индик розточив хвіст колесом, далї видно каплицю, а на її вежі малий дзвінок; обік неї груша в цьвітї і шпалєр корчів під муром каплиці. Отсе той двір, який здобути була мрія Наполеона. Сей куток землї, коли-б він був здужав узяти його, був би дав йому в руки весь сьвіт.

Курки порпали тут порох своїми дзюбами. Почув ся гаркіт; се великий пес вишкірив зуби на прохожого і нагадав йому Анґлійців.

Анґлійцї доказали тут чуда хоробрости. Чотири компанії ґвардії Кука остояли ся тут через сім годин напорови цілої армії*).

Ґуґомонт на мапі, в ґеометричнім пляні, разом будинки й окружене має подобу неправильного чотирокутника з утятим одним углом. У тім углї міститься південна брама, до якої притикає мур постріляний кулями. Ґуґомонт має дві брами, південну замкову і північну фільваркову. Наполеон вислав против Ґуґомонта свойого брата Жерома; тут сперли ся дивізії Ґільмінота, Фуа та Башлї. Майже цїлий корпус Рея був висланий і погиб, а артилєрія Келлєрмана вичерпала всї свої набої на сей геройський шматок муру. Треба було аж цїлої бриґади Бодієна, аби осилити Ґуґомонт від півночи, а бриґада Суа тільки надщербила його від півдня, але не взяла.

Фільваркові будинки окружають двір від півдня. Шмат північної брами, розваленої Французами, висить причеплений до муру. Се чотири дошки, сковані двома поперечницями, а на них видно слїди шабель, порубані в часї нападу.

Північна брама, яку розломали Французи, і в яку вставлено одну половину на місце тої, що була відірвана з гаків впущених в мур, замикає вхід на подвірє. Се подвірє квадратове, обведене муром, у низу камяним, а в горі цегляним, який замикає подвірє від півночи. Се звичайна возова брама, які бачимо по всїх бельґійських фільварках: широкі дві половини зроблені з простих дощок. При тім входї була завзята битва. Довгий час на поверхнї тої брами видно було слїди кровавих рук. Тут убито також Бодієна.

Бурливий дух сеї битви ще й доси жутить на тім дворі. Жах так і видний на ньому. Трївога стиску людського тут закаменїла. Житє і смерть тут при купі. Се було вчора. Мури тріщать, камінє валить ся, проломи лоскочуть, дїри роззявляють ся як рани. Дерева похилені тремтять; здаєть ся, силкують ся втекти.

У р. 1815 сей двір був більше забудований, як тепер. Забудованя, які від того часу порозбирано, творили башти та zаріжниці укріпленя. Тут забарикадували ся Анґлійцї. Французи вперли ся туди, але не могли вдержати ся. Біля каплиці ще доси стоїть одно крило замку в розвалинах, одинокий останок, що лишив ся від твердинї Ґуґомонта, мов частина розшарпаного тїла. Той замок служить доси за сушарню, а каплиця за склад господарських знарядів. Тут люди різали одні одних. Французи з рушницями з усїх боків, із заду з поза мурів, із верха шпіхлїрів, із глубини пивниць, крізь усї вікна, крізь усї шпари та отвори між камінями зносили фашине і кидали огонь на мури та на людий, а гарматні вистріли доповняли пожежу.

У зруйнованім крилї крізь вікна укріплені зелїзними кратами видно стіни мурованих із цегли покоїв. У тих покоях стояла зібрана анґлійська ґвардія. Сходова клїтка, перед якою стїна розбита від основи аж до даху, виглядає як нутро розтовченого слимака. Сходи мають два поверхи. Анґлійцї сидячи на сходах і збиті масою в горішнім поверсї, порубали долїшні сходи. Широкі плити з синього каменя лежать купами в кропиві. Кільканацять сходів держить ся ще в мурі. Над першим із них вирізана в камени подобизна тризубця. Ті недоступні сходи держать ся твердо вмуровані в камяну стїну. Вся решта подабає на щоку без зубів. Серед руїни стоять іще два старі дерева, одно вже зовсїм сухе, а друге скалїчене у пни, але ще зеленїє весною. Від р. 1815 воно пустило парости поперек сходів.

У каплиці була різня. Нутро, спокійне тепер, виглядає дивно. Від часу різнї тут не було служби божої. Про те вівтар лишив ся, деревляний, із грубою різьбою, побудований на основі нетесаного каміня. Чотири стїни побілені вапном, двері напроти вівтаря, два маленькі круглі вікна, над дверима великий деревляний хрест, під хрестом квадратова стїна, в ґутї на землї стара рама з повибиваними шибами, ось і вся каплиця. Близько вівтаря прибита деревляна статуя сьв. Анни з XV в.; голову Ісуса забрав якийсь Біскаєць. Французи, на хвилю опанувавши каплицю, а потім виперті з неї, запалили її. Огонь заповнив ті мури; нутро каплиці було як кузня; горіли двері, згорів деревляний поміст, але не згорів деревляний Христос. Огонь тільки ушкодив його ноги, з яких видно тільки почорнїлі останки, а далї не сягнув. Чудо, сказав би селянин. Дитина Ісус, у якої не стало голови, не була так щаслива, як розпятий Христос.

Мури покриті написами. Біля ніг Христа читаємо імя Henquinez, а далї слова: Conde de Rio Maior, Marquez y Marquesa de Almagro (Habana). Були також імена Французів з викриками подиктованими ненавистю. Мури забілено в р. 1849. Народи лаяли один другого.

При дверях сеї каплиці знайдено трупа з сокирою в руцї; се був труп підпоручника Леґро.

Виходячи з каплиці ліворуч бачимо криницю. При тім дворі їх дві. Питаєте, чому нема при них анї водотягів, анї ведер? Тому, що з них нїхто не бере води. А чому нїхто не бере води? Бо вони обі повні людських костий. Остатнїй, що брав воду з сеї криниці, звав ся Ґільльом ван Кильсом. Се був селянин, огородник, що жив у Ґуґомонтї. Д. 18. червня 1815 його родина втекла відси і сховала ся в лїсї. Лїс довкола аббацтва Віллїєра протягом кількох днів і кількох ночий давав притулок тим нещасливим утїкачам місцевої людности. Ще й доси деякі видимі слїди, такі як надпалені пнї старих дерев, вказують на місце, де ночували ті бідні втїкачі, тремтячи від страху й холоду в гущавинах. Ґільльом ван Кильсом лишив ся в Ґуґомонтї, аби пильнувати замку, і сховав ся в пивниці. Тут знайшли його Анґлійцї. Його витягли з криївки, і плазовими ударами шабель вояки силували сего переляканого чоловіка до всякої послуги. Їм хотїло ся пити, і Ґільльом доносив їм води. Воду черпав із сеї криниці. Многі з них пили тут воду остатнїй раз у свойому житю. Криниця, з якої пило так богато мерців, мусїла також умерти. По битві люди поспішили похоронити трупи. Смерть має свій спосіб кепкувати собі з побіди: за її славою вона посилає заразу; тиф, се неминучий товариш триюмфу. Криниця була глубока, і з неї зроблено гріб. У неї вкинено триста мерців. Може зроблено се занадто поспішно. Чи всї вони були мертві? Про се історія мовчить, але переказ додає, що в ночи після того сумаричного похорону з криниці відзивали ся слабі оклики та стогнаня.

Ся криниця стоїть самітна посеред двора. Три стїни на половину з каміня і з цегли, розсипані як листє від вітру, зазначують іще положенє квадратової вежі, що окружала її з трьох сторін. Четверта сторона отверта, туди входили за водою. В мурованій цімбрині бачимо дїру подібну до великого волового ока, правдоподібно вибиту гарматною кулею. Вежа над криницею мала на версї повалу, з якої ще лишили ся бальки. В окованій підпорі муру з правого боку видно хрест. Похиливши ся над криницею око губить ся в глубокім цилїндрі, обмурованім цеглою і заповненім пітьмою. Все довкола криниці разом із основами мурів щезає в кропивах.

Ся криниця не має покришки, широкої синьої плити, якою звичайно покриті всї криниці в Бельґії. Замість синьої плити тут покладено деревляну поперечницю, а поперек неї пять або шість необтесаних деревляних полїн, суковатих і здрухнїлих, подібних до великих костий. Нема нї ведра, нї ланцюха, нї колеса; лишило ся тільки камяне корито, в яке зливано воду. Тут збираєть ся дощівка, а від часу до часу прилетить птах із сусїднього лїса, напєть ся й полетить.

Лиш один дім серед сеї руїни, фільварковий дім, замешканий доси. Двері сего дому виходять на подвірє. Обік гарної насади замка бачимо на сих дверях зелїзну ручку з жолудю покладеною скісно. В хвили, коли гановерський поручник Вільда вхопив у руку сю ручку, аби схоронити ся до будинку, один французький вояк відтяв йому руку ударом сокири. Родина, що живе в тім домі, се внуки старого огородника ван Кильсома, що вмер давно. Одна сива вже старушка сказала до нас:

— Я вже жила тодї. Мала три роки. Моя старша сестра злякала ся й плакала. Нас занесли до лїса. Мене несла мати на руках. Дехто притикав уха до землї надслухуючи. Я наслїдувала лускіт гармат і повтаряла: бум, бум.

На лїво двері від подвіря провадять до саду. Сей сад страшний. Він зложений із трьох частий, можна сказати з трьох актів. Перша часть, се огород, друга овочевий сад, а третя лїсок. Ті части обведені одною огорожею, а власне від входу замковими будівлями та фільварком, із лївого боку плотом, а з правого муром, що замикає огорожу також із заду. Мур із правого боку цегляний, а з заду камяний.

Входимо з разу в огород. Він похилий із низу в гору, засаджений малинами, покритий дикою ростинністю і замикаєть ся величезною терасою з тесаного каміня з балюстрадою із двома проходами в гору по сходах. Се був панський огород у давнїм французькім стилю, тепер руїна й хабаз. Камяні квадратові стовпи кінчать ся кулями подібними до камяних бомб. Сорок три такі стовпи стоять іще на своїх підставах, решта лежить у хабазї. Майже всї вони подрапані карабіновими кулями. Один стовп розбитий до половини лежить на мураві, як зломана нога.

У отсім огороді, понизше саду, шість шволєжерів (їздців) першого легкого полку, діставши ся сюди і не можучи вийти, обскочені й гонені мов медведї в ровї, видержали битву з двома компаніями Ганноверців, із яких одна була узброєна карабінами. Ганноверцї повилазили на балюстраду і стріляли з гори: шволєжери стоячи в низу, шість проти двох сот, без страху та без криївки крім малинників, держали ся чверть години, поки їх не повбивано.

Входимо по кількох сходах із огорода до властивого саду. Тут, на тих кількох квадратових сяжнях погибло пятнацять сот людий протягом менше як пів години. Мур стоїть іще, немов готов розпочати битву. Трицять вісїм моздїрів, уставлених Анґлійцями на неправильних висших місцях, стоять іще доси. Перед шіснацятим лежать дві могили покриті ґранїтовими плитами, в яких похоронено Анґлійців. Моздїрі стоять тільки під полудневим муром, відки розпочав ся штурм. Сей мур закритий із гори великим живоплотом. Французи прийшли сюди думаючи, що перед ними лише живопліт, але пройшовши його побачили мур, перешкоду й засїдку, бо за ним стояла анґлійська ґвардія, а трицять вісїм моздїрів сипнуло від разу огнем. Рівночасно ревнула буря вистрілів із мітрайлєз та карабінів. Бриґада ґенерала Суа була розбита. Почав ся погром під Ватерльо.

Про те сад здобуто. Не було драбин, то Французи нігтями вдирали ся на мур. Вся трава в саду була змочена кровю. Один батальон полку Нассау, сїмсот людий, поляг тут до ноги. На версї муру, проти якого були уставлені дві батерії Келлєрмана, видно ще рівчаки повибивані кулями.

Сей сад чутливий так само, як кождий инший сад у маю. Бачимо в нїм золоті купінки і живі цьвітки кульбаби. Трава скрізь висока, і в нїй пасуть ся робучі конї. Між деревами перевішано волосяні шнури, на яких сушить ся білизна і змушує прохожого схиляти голову. Ходиш по тім запущенім облоґї, і нога наступає на кертичі купини. Посеред буряну видно пень перевернений до гори корінєм, але ще живий і покритий зеленью. Тут майор Блекмен опер ся плечима о дерево, і спустив дух. Під сусїдним великим деревом упав німецький ґенерал Діпля, потомок французької родини, що еміґрувала наслїдком знесеня Нантського едикту*). Обік сего дерева нависла стара, хора яблїнка, обвязана соломяним перевеслом і обмазана глиною. Майже всї яблонї хилять ся від старости. Нема між ними анї одної, якої би не ранила гарматня або карабінова куля. Богато в тім саду кістяків сухих дерев. Поміж гиляками лїтають круки, а повисше саду лїсок повний фіялок. Бодієн убитий, Фуа ранений, пожежа, вбійства, різня, потоки крови анґлійської, німецької та французької змішані в шаленім бою, криниця повна трупів, полк Нассау і полк Брауншвік знищені, Діпля вбитий, Блекмен убитий, анґлійські ґвардії покалїчені, двацять французьких батальонів і чотирнацять батальонів корпусу Рея здесятковані, три тисячі людий у отсїй одній руїнї Ґуґомонта порубаних шаблями, поранених, подушених, постріляних, попалених, — і все те на те, аби сегодня тутешнїй селянин міг сказати до подорожного: „Паночку, дайте менї три франки, а коли схочете слухати, оповім вам історію про Ватерльо".

(Дальше буде).

---

*) Армія — оружна сила держави. Більші держави можуть у разї потреби з запасу своєї оружної сили виставити кілька армій. Оружна сила держави складаєть ся звичайно з активної (діяльної) армії, такої, що стоїть у чинній службі, з резерви, т. є. з членів армії, що пройшовши чинну службу жиють у цивільнім станї, але в разї потреби можуть бути покликані знов до чинної служби, і з загального ополченя (ляндштурму), що набираєть ся з людий неприйнятих до чинної армії, в віцї від 20 до 40 лїт, і не зобовязаних до жадної військової служби, які одначе в разї потреби можуть бути покликані для помічної служби при чинній армії в границях краю. Чинна армія в новочасних державах зорґанізована (устроєна) звичайно ось як: найменшою частиною її устрою буває компанія, означене число людий, що сплять у однїй просторій кімнатї касарнї (військового будинку). 10—12 компаній, а в разї війни навіть більше, складають полк (Regiment), кілька полків складає бриґаду, а цїла армія підчас війни в міру потреби може дїлити ся на дивізії, під командою осібних ґенералів. З погляду на уоружене, новочасна армія складаєть ся з трьох головних частий: піхоти, кінноти або їзди (кавалєрії) та артилєрії (гармат із їх обслугою). Для помочи сим головним частям кожда армія має надто відділи: перевозовий (Fuhrwesen), по народньому форвези, занятї звичайно службою при возах призначених для перевозу живности та амуніції (воєнних знарядів), санїтарний зложений із лїкарів та прислуги військової, потрібної для обходженя хорих; надто для поборюваня ріжних трудностий терену (землї та ґрунту, по котрім ходить армія), приготовляють ся окремі відділи копачів (саперів), будівничих для будованя мостів та инших пристосовань (Geniecorps). Вся та величезна машина має, розумієть ся, свою власну адмінїстрацію (заряд) з невідлучними від неї писарськими та рахунковими силами, і своє власне судівництво з невідлучними від них арештами та вязницями і їх військовою обслугою.

*) Нантський едикт — заява французького короля Генріха IV. з р. 1598, якою оголошено свободу віроісповідань, а властиво свободу протестантизму, т. зв. Ґуґенотів у Франції.

КІЛЬКО ЛЮДИЙ МОЖЕ ВИЖИВИТИ ЗЕМЛЯ.

На цїлій землї є около 5.600 мілїонів гектарів урожайної землї, з чого не цїла половина знаходить ся під управою. Після обчисленя американської ґазети „Standard of Life" на одного чоловіка потреба 1.9 гектара управної землї, числячи вже в то землю потрібну до виживленя домових зьвірят і управи рослин, з яких виробляє ся одіж, біле і т. д.

Беручи за підставу такий рахунок, обчислено, що земля могла би вижнвити 3.333 мілїонів людий, суму при нинїшнїм розмножуваню людий не дуже трудну до осягненя: отже після того обчисленя не мож твердити, щоби на сьвітї було за богато землї.

На близько 67 мілїонів Німців, округло 50 мілїонів виживить сама Німеччина; обчисленє на сім прикладї оперте виказує, що на кождого Німця припадає пів гектара орної землї; колиб отже всї люди жили так як Німцї, на землї могло би вижити тільки 5.600 мілїонів людий. В Японії на удержанє одного чоловіка вистарчає одна десята часть гектара рижового поля, отже при японськім способі житя могло би вижити на землї 22.400 мілїонів людий. Економіст Сомбарт пише, що німецький спосіб житя є так коштовний, що, коли би всї так жили як Німцї, земля була би вже нинї перелюднена.

Берлїнський професор Бальод каже, що в короткім часї незвичайно численні маси азійських народів поглотять Европейців. Остаєсь тільки та надїя, що заки Азійцї відповідно розмножать ся, пересякнуть европейською культурою, отже будуть стреміти до иншої цїли як нинї, щоби підбоєм і знищенєм чужих рас придбати для себе потрібну землю. Потїха се слаба, бо нинїшна европейська культура полягає також на підбою чужих земель.

Можність виживленя більше людий, нїж загальна сума ґрунтів відповідних під управу ріллї на се позволяє, можна би осягнути тільки в сей спосіб, коли люди винайдуть поклади фосфорової соли, при ужитю якої мож би подвоїти продукцію орних ґрунтів.

Тепер живе на цїлій земській кулї заледви 1.650 мілїонів людий. Завважено, що з мірою зросту цивілїзації сила розмножуваня у всїх культурних народів зменшує ся. Отже хоть як є докладні статистичні обчисленя учених, людство еще на дуже довгі часи буде мати доволї землї, яка вистарчить на виживленє всїх.

С216 **ПОВІДОМЛЕНЄ.**

Отсим пригадує ся пп. місцевим Урядникам Р. Н. Союза, що кождий відділ Р. Н .Союза має найдальше до 30 кождого місяця прислати припадаючий на него розмет.

Відділи не тримаючі ся сего, будуть безпроволочно суспендовані, а за наслїдки будуть відповідати місцеві Урядники перед своїми членами за їх неточність в своїм урядованю.

Голов. Уряд Р. Н. С.

Головний Уряд „Р. Н. Союза".

Духовний Отець:
о. Дмитро Хомяк,
West Ave. & Beech St., Mt. Carmel, Pa.

Предсїдатель:
Дмитро Капітула,
Box 565, McAdoo, Pa.

Місто-предсїдателька:
Марія Білик,
1710 W. 44th St., Chicago, Ill.

Місто-предсїдатель:
Василь Сувак,
Whiting, Ind.

Секретар рекордовий:
Михайло Угорчак,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінансовий:
Семон Ядловський,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр:
Алексій Шаршонь,
524 Pine & Franklin Sts., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія:
о. В. Балог,
550 John St., Whiting, Ind.
Стефан Милянович,
193 Grand St., Jersey City, N. J.
Йосиф Ялечко,
Box 156, Ramey, Pa.

Радні:
Іван Глова,
521 N. Shamokin St., Shamokin, Pa.
Николай Ваверчак,
720 Charles St., Perth Amboy, N. J.
Володимир Касьнів,
56 Sussex Str., Jersey City, N. J.
Петро Мотало,
1436 W. Erie St., Chicago, Ill.
о. Мирон Данилович,
11 Chmelnicky St., Ansonia, Conn.
Андрій Гальчак,
237 Churchil St., McKees Rocks, Pa.

Редактор „Свободи":
Осип Стеткевич,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Завідатель „Свободи":
Андрій Савка,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Головна Канцелярія „Р. Н. Союза" находить ся під числом 83 Grand St., (у власнім домі) Jersey City, N. J.

Просьвітна Комісія.

Др. В. Сіменович, предсїдатель,
4105 N. Avers Ave. Chicago, Ill.
А. Горбаль, касієр,
135 Main St., Derby, Conn.
Е. Струтинська, секр.,
714 Bickerdike St., Chicago, Ill.
о. В. Балог,
550 John St., Whiting, Ind.
Д. Андрейко,
147 Broad St., New Britain, Conn.
Др. І. Копистянський,
W. Pine St., Shamokin, Pa.
Ю. Павчак,
209 Bedford Ave., Brooklyn, N. Y.

РОЗМЕТ Р. Н. СОЮЗА ЗА МІСЯЦЬ ВЕРЕСЕНЬ 1913 р.

Член на цїле посмертне платить $1.50, а на половину посмертного $0.86.

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Згідно з ухвалою річного засїданя Головних урядників Р. Н. Союза в Америцї, відбувшого ся на днях 9, 10, 11 і 12 вересня 1913 р. в Бофало, Н. Й., отсим повідомляє ся всїх Впов. Головн. Урядників Р. Н. Союза в Америцї, що хто би з Впов. Головн. Урядників Р. Н. Союза мав замір і охоту кандидувати на репрезентанта (делєґата) Р. Н. Союза в Америцї на український з'їзд в 1914 р., який має відбути ся у Львові, зволить ласкаво прислати свою кандидатуру до Головн. Предсїдателя Р. Н. Союза на адресу: Mr. Dm. Kapitula, P. O. Box 565, McAdoo, Pa. Зголошеня треба надсилати письменно найдальше до дня 10-го жовтня (октобра) 1913 р. По упливі висше назначеного часу, згідно з ухвалою, яка запала на висше згаданім засїданю, Головн. Екз. Комітет Р. Н. Союза вишле до всїх Вп. Головних Урядників Р. Н. Союза в Америцї відповідний обіжник в цїли голосованя над кандидатами, з котрих має бути вибраний делєґат.

Дано в McAdoo, Pa., дня 23. вересня 1913 р.

Дм. Капітула, гол. предс. Р. Н. С.,
М. Угорчак, гол. рек. секр. Р. Н. С.

ПОВІДОМЛЕНЄ.

Отсим дає ся до відома всїм П. Т. місцевим Урядникам Р. Н. Союза в Америцї, що дня 22-го вересня (сентембра) 1913 р., вислано почтою до всїх відділів Р. Н. Союза в Америцї, по три примірники „Показчика", друкованого руськими буквами („Показчик", друкований латинськими буквами, буде висланий пізнїйше, як вийде з друку).

Місцеві секретарі по отриманю „Показчика" мають доручити по одному примірникови другим місцевим Урядникам, а то Предсїдателеви і Касієрови, а один примірник кождий місцевий секретар має собі оставити.

Всї пп. місцеві Урядники Р. Н. Союза в Америцї, маючи в руках висше згаданий „Показчик", мають стисло застосувати ся до всїх вказівок, які находять ся в показчику і після тих вказівок поступати на будуче.

Головний Уряд Р. Н. С. в Америцї.

КОНКУРС.

Згідно з ухвалою річного засїданя Головного Уряду Р. Н. Союза в Америцї, відбувшого ся на днях 9, 10, 11 і 12 вересня 1913 р. в Бофало, Н. Й., отсим оголошує ся конкурс на робітника (помічника) до офісу Р. Н. Союза в Джерзи Сіти, Н. Дж. Услівя слїдуючі: Від кандидата вимагає ся гарного почерку письма, знаня анґлїйської мови, знаня читаня і писаня по руськи і по анґлїйськи і знаня писаня на машинї (typewriter). Платня місячно по $50.00. Голосити ся треба письменно до 5. жовтня (Octobra) 1913 р. на адресу гол. рек. секретаря Р. Н. Союза.

Мих. Угорчак
P. O. Box 76 Jersey City, N. J.

РУХ В ВІДДІЛАХ Р. Н. СОЮЗА.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ. Оголошеня братських мітінґів поміщують ся в часописи безплатно, але тільки один раз. Ті оголошеня мусять бути в руках редакції найпізнїйше в суботу перед виходом кождочасного числа. Оголошеня братських балів, концертів, театральних представлень і т. п. забав приймають ся до друку по 5 центів від кождої друкованої стрічки. Належитість за ті оголошеня треба слати наперед.

ДЖЕРЗИ СІТИ, Н. ДЖ. „Товариство Українських Соколів", від. 170, подає до відомости всїм своїм членам, що на місце уступившого тов. Михайла Микитишиного, фінансового секретаря зістав вибраний тов. Ількo Осадців. Для того від нинїшнього дня просить ся з всякими справами зглядом „Товариства Українських Соколів" удавати ся виключно до него. Його адреса є: Ількo Осадців, 70 Ґрін Стр., Джерзи Сіти, Н. Дж. — Ст. Милянович, предс., Ількo Осадців, фінанс. секр.

ОЛДФОРДЖ, ПА. Бр. сьв. Івана Хрестителя, від. 327, подає до відома, що дня 14-го серпня с. р. відбув ся річний мітінґ, на котрім вибрано отсей новий уряд: І. Бревус, предс.; С. Корпан, секр.; М. Лубнецький, кас.; Т. Кузьмірик, заст. предс.; Ф. Юнка, заст. секр.; Д. Юнка, заст. кас.; Й. Франта, В. Славута і Т. Трач, контрольори; Т. Чугай і І. Петришин, дозорці хорих; М. Артимович, капітан; С. Ладнюк, хорунжий; І. Роман, дверник.

ГЕЙЗЕЛТОН, ПА. Бр. сьв. Кирила і Методія, від. 185, повідомляє всїх своїх членів, що річний мітінґ відбуде ся дня 5-го жовтня (октобра) с. р., в церковній галї. Буде касове справозданє і вибір нового уряду. Кождий член має на сїм мітінґу явити ся і свій довг вирівнати, бо в противнім разї зістане виключений з Братства і з Р. Н. Союза. Неявившийся член заплатить кару 50 цнт., а урядник $1.00. — Й. Стець, предс.; П. Семута, секр.

СКРЕНТОН, ПА. Бр. сьв. Володимира, від. 162, повідомляє всїх своїх членів, що трикартальний мітінґ відбуде ся дня 28. вересня с. р., т. є в недїлю, о годинї 2-ій пополудни. Всї члени мають на той мітінґ явити ся, бо суть важні справи до полагодженя. Довгуючі члени мають свої довги вирівнати, бо в противнім разї будуть виключені з Братства і з Р. Н. Союза. На тім мітінґу контрольна комісія здасть справозданє касове. Будемо принимати також нових членів. Котрий член не явить ся на той мітінґ, заплатить 25 цнт. а урядник 50 цнт. кари. — Ф. Демкович, предс.

ПІТСБУРҐ, ПА. Бр. сьв. О. Николая, від. 333, повідомляє своїх членів, що мітінґи відбувають ся в другу недїлю по першім, в домі під ч. 5512 Гаррісон Стр. Уряд сего Братства є такий: М. Котула, предс.; І. Гусак, секр.; О. Котула, кас.; М. Малиновський, заст. предс.; І. Карпа, заст. секр.; Л. Парило, заст. кас.; Ів. Гусак, надз. хорих; І. Кіч і І. Візняк, контрольори; Т. Мощіц, дверник; П. Хомяк, хорунжий; Т. Малиновський, капітан. Сей новозаложений відділ Р. Н. Союза принимає нових членів без вступного через три місяцї. Русини-Українцї із Бутлер улицї! Горніть ся в одну громаду до новозаложеного відділу, щоби нас було як найбільше. Пощо Вам їздити по других плейзах і тратити на стріткари, як Вам тепер трафляє ся добра нагода до нас приступити. — М. Котула, предс.; І. Гусак, секр.; А. Котула, кас.

ЄНТСБОРО, ПА. Бр. сьв. Михаїла, від. 51, вибрало ось такий новий уряд: І. Іванів, предс.; І. Стефанчик, з. пр.; К. Гес, секр.; М. Копач, з. секр., І. Вуйчик, кас.; С. Савчак, з. кас.; А. Хома, доглядач хорих; І. Куник, з. доглядача; Й. Лаба, контрольор; Ф. Войто, дверник; радні: А. Хробак, Д. Голяк, Г. Телїсніцький, М. Бодак, О. Бодак.

КРІКСАЙД, ПА. Бр. сьв. Петра і Павла, від. 158, подає до відома, що дня 12. жовтня с. р. відбуде ся квартальний мітінґ, на котрім будуть полагоджувати ся дуже важні справи. Довгуючі члени мають вирівнати всї свої залеглости. Неявивший ся на сїм мітінґу член заплатить 50 цнт., а урядник $1.00 кари. — Ю. Шак, предс.; Д. Скінко, секр.

ОБУРН, Н. Й. Тов. „Зап. Січ", від. 283, повідомляє всїх своїх членів, що трикартальний мітінґ відбуде ся дня 28. вересня с. р. о год. 2-ій пополудни. На тім мітінґу мають появити ся всї місцеві і позамісцеві члени, та вирівнати всї свої залеглости. Контрольна комісія здасть справозданє з минувших трох кварталів. Буде принимати ся нових членів без вступного до товариства, а до Р. Н. Союза після статута. Неявивший ся член заплатить кару після статута. — Г. Орищин, предс.; П. Воробець, кас.; Т. Ворожбит, секр.

КАРТЕРЕТ, Н. ДЖ. Отсим повідомляє ся всїх членів Тов. „Зап. Січ", від. 342, що річний мітінґ відбуде ся дня 28. вересня о год. 2-ій пополудни на котрім будемо принимати нових членів без вступного до Товариства. Неявивший ся член заплатить 50 цнт. кари, а урядник $1.00. — Комітет.

ЖЕРТВИ НА ФОНД „РІДНА ШКОЛА" В ГАЛИЧИНЇ.

На хрестинах у Михаїла Бунди в Фултон, Н. Й., жертвували слїдуючі особи: Я. Миськів, І. Чайчук, Г. Поповняк, І. Романів, С. Гриб і М. Бунда по $1.00; В. Зарічний, А. Миськів, А. Кулич, С. Деркач, Ф. Левінські-Бадені, Д. Коваль і І. Загірний по 50 цнт.; Марія Миськів, Д. Лобур і І. Каменюк по 25 цнт.

Разом	$10.25

Всїм жертводавцям сердечне спасибіг! — **Мих. Бунда.**

Оголошено в ч. 38-ім „Свободи"	62.50
Загальна сума	$72.75

ПОЗІР! ОБУРН І ОКОЛИЦЯ! ПОЗІР!

Другий Баль Тов. сьпівацького „Боян"
відбуде ся
В СУБОТУ, ДНЯ 4-го ЖОВТНЯ 1913
на гали п. Кащака і Тиханича.
Початок о годинї 6-ій вечер.

Запрошуємо усї Братства і Товариства, а то: Бр. сьв. О. Николая, Тов. „Запорожська Січ", Сестрицтво сьв. Ольги і Бр. сьв. Димитрія. Просимо також усїх Русинів з Оборн і околиції і всїх Славян прибути на сей баль, а певно не пожалують сего. Тут розвеселитесь своєю рідною піснею, тай побачите колесо щастя і щось доброго і несподїваного можете виграти.

Родимцї! будьте переконані, що найлїпше увеселитись на Бали тов. „Боян". За добру забаву, як і добрі і смачні напитки і закуски, ручимо. Тож до побаченя. — Антін Вільчинський, предс., Ів. Король, стар., касієр, Еміліян Саварин, секр.

В НЕДІЛЮ, ДНЯ 28-го СЕНТЕМБРА
відограє Товариство „Запорожська Січ" при 8-ій улици, в гали парохіяльний в Монессен, Па. представленє
„С Ї Ч І Д Е",
драма з сїльського житя в 3-ох діях.
Початок о 8-ій вечер. Вступ як звичайно.
Режісер: С. Лабойко.

Просить ся ласкаво зійтись на те представленє, бо є дуже гарне і поучаюче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕНЯ.

Руська галицька парохія при Церкви сьв. Ів. Хрестителя в Мікіспорт, Па. жадає існит. дякоучителя сейчас. Услівя: 1) Теноровий, мягкий, можливо високий голос. 2) Добре знанє провадженя школи. 3) Добре знанє нотного церковного, як і сьвітського сьпіву (при пробі вимагаєть ся читаня нот). 4) Вечерами орґанїзаторська-громадянська робота в Читальни. 5) Знанє провадженя аматорських вистав і концертів (найдальше до 3-ох місяців один концерт і вистави). 6) Примірного житя так між парохіянами, як і в церкві. — Услівя: 45 дол. місячної платнї (після заслуг і більше) і дуже добрі доходи. — Письма засилати на адресу: Rev. John Ostap, 552 Ringold Str. McKeesport, Pa. 36—

ВДОВЕЦЬ, в середнім віці, заможний, радби одружитись з бездїтною вдовою або старшою дївчиною і доброю господинею дому. Вигідне житє запевнене. Просить ся звернути з довірєм на понизшу адресу, надсилаючи свою фотоґрафію. — Адреса: Zenych, Box 44, Jersey City, N. J. 37—

РУСЬКА ГР. КАТ. ПАРОХІЯ сьв. Вмч. Димитрія, в Картерет, Н. Дж. пошукує дякоучителя від 1-го жовтня с. р., котрий би знав хоральний сьпів, провадити школу дїтий і уладжувати представленя. Платня після умови. Прошу ласкаво голосити ся на адресу: Was. Malanczak, Box 76, Carteret, N. J.

Де є **ІВАН ДОВГОЛОВСЬКИЙ**, маючий 24 лїт, родом з Рудавки, почта Ясениска, повіт Сянок, Галичина. Він є середного росту, брунет, виїхав з Пасайку по Великодних Сьвятах минувшого року десь на далекі Вести і від того часу нема о нїм нїякої вісти, чи жиє чи нї. Пошукує його жена Фенна Довголовська, котру лишив з четверо дрібними діточками без всяких средств до житя і на ласку добрих людий. Хто донесе менї о місци його замешканя, дістане добру нагороду. Fenna Dowholowska, 129 2nd Street, Passaic, N. J. 38—40

Пошукую свого сина **ЕВҐЕНІЯ ТАМОРУК** з села Василева, Буковина. Уже два роки як виїхав з краю. Перебував у Віннїпеґу в Канадї, а опісля виїхав до Сполучених Держав. Хтоби о нїм знав або він сам, нехай зголосить ся на адресу: Дмитро Таморук, 545 Garvis Avenue, Winnipeg, Man., Canada.

Де є мій брат **ОНУФЕР СЕМУТА**. Хтоби о нїм знав або він сам нехай ласкаво повідомить мене на адресу: Peter Semuta, 576 Cleveland St., Hazleton, Pa.

Пошукую свого брата **КОСЦЯ БІЖИК**, з Журавина, повіт Ліско, Галичина. Поперед мав бути в Філядельфії, Па., а тепер є в Ню Йорку, Н. Й. Вже десять лїт минуло, як перебуває в Америцї. Хтоби про него знав, або він сам, нехай зголосить ся на мою адресу а дістане $5.00 нагороди. Іван Біжик, Box 218, Ambridge Pa.

СПИС І ЦІННИК КНИЖОК, КОТРІ МОЖНА ДІСТАТИ В ДРУКАРНІ "СВОБОДИ".

*Американець, веселий образ з житя народу зі сьпівами, в трох діях. — Ціна .... 15 цнт.
Америка. — Збірка віршів. — Зміст: Америка. Важкі думи. Галицьким панам у альбом. До сестри. Публика. Се що такого є? В Пенсильванії. Два образки. Одна лиш калина. Я хочу до дому. Купить мазп. Прощане з краєм. Слава Пророка. Поет і Муза. Будучність руського робітника. Вітер но поли. Ой в мене квіточки цвили. — Ціна .... 15 цнт.
Бери та читай. — Ціна.......... 30 цнт.
Весела книжочка з 17 образками. — Гуморестично-сатиричний збірник для сумних людий. — Містить в собі богато сьмішних віршів, дотепів і оповідань. — Ціна .... 35 цнт.
В старім і новім краю. — Образ з сучасного житя в 4-ох відслонах. Дуже весела штука для аматорських театрів. — При кінци сеі книжки находить ся сьмішне оповідане „Стадник". — Ціна .... 25 цнт.
*Гостина сьв. Николая, драматична гра для дітий. — Ціна .... 10 цнт.
*Доля галицької сироти. — Ціна .... 5 цнт.
Дещо про звірята, рослини, каміне і скали. — В сій книжці находить ся около 200 цікавих образків звірят, птахів і риб з докладним описом, де вони живуть. — Ціна .... 30 цнт.
Дещо про права і суди в Злуч. Державах, а особливо в стейті Пенсильвенії. — Ціна 10 цнт.
Дорога до сьвідомости: Капітал і праця. — Ціна .... 10 цнт.
Дорога до сьвідомости: Борба кляс і дальшого робітника організувать ся. — Ціна 10 цнт.
Еміґрант. — Дуже веселі пригоди з житя еміґранта. — Ціна .... 15 цнт.
З кого ся насьміваєть, з того люди бувають. — Посол Петришин. — Модний адвокат. Збірка оповідань. — Ціна .... 10 цнт.
За сестрою. — Є се найгарнійше оповідане з козацької старини, сучасного письменника Андр. Чайковського, яке дотепер вийшло на американській Руси. — Ціна .... 35 цнт.
З ріжних нив. — Зміст: Вся людська тзар з хвалою прийде (вірш). Чого нам дійсно потреба. Не плоти ради, не плоди (вірш). Найбільший духовний поет (Данте Аліґієрі). Михайло Петрович Старицький, батько українського театру і визначний український поет. Як будуть їти шапи? Ангел та пустельник (оповідане). Дещо цікавого із природи і науки. Зі сьвіта. — Ціна .... 15 цнт.
*Житє і Твори Івана Франка. — Ціна 10 цнт.
Житє, зарібки, орґанізації і т. п. в Злуч. Державах. — Дуже цікава розправа про відносини праці і житя в Америці. — Ціна ... 15 цнт.
Журавлі. — Зміст: Журавлі (вірш). Забутник (оповідане). Новітні гайдамаки (вірш). Пісні про Канаду. Пайлот Бют, оповідане про судьбу молодого робітника-еміґранта. Звідки бере земля тепло. — Ціна .... 15 цнт.
*Жіночий язик, індіянська казка. Невдалий линч, оповідане. — Ціна .... 15 цнт.
Зуб за зуб (оповідане). — Бом (з каліфорнійського житя). Судьба сьвітів. Назва „Русини". — Ціна .... 10 цнт.
*Казни за циганів. — Ціна .... 10 цнт.
Казни про жидів. — Зміст: як Іван жидів мудрував. Вандрівка Івана з жидами. Як Іван водив жидів на гриби, а відтак у ставі потопив. Мужик з жидом в спілці. Пан і жид. Казка про жида. Як жид Русина правовав. — Ціна .... 15 цнт.
Книжочка рахункова. — Дуже практична книжочка до обчисловання всяких рахунків; вона є пожиточна так для бизнесменів як і для робітників. З додатком деяких цікавих відомостий. — Ціна .... 30 цнт.
Коротка історія Руси до зруйнованя Січи. Містить богато образків руських князів і гетьманів. — Ціна .... 10 цнт.
Марія. — Зміст: Марія (уривок з поеми Т. Ш.). На чужині (вірш). Скором (оповідане). Рік 1903-ий в старім краю. Людоїдство в Конго. Клопоти кума Софрона (вірш). — Ціна 10 цт.
Многострадальний народ. (Огляд історії українського народу). — Ціна .... 20 цнт.
Народний рух австро-угорських Русинів. — Ціна .... 20 цнт.
Напад на Січ. — Ціна .... 5 цнт.
*Оповідане про Алі Бабу і сорок розбійників. Арабська казка. — Ціна .... 20 цнт.
О підземних скарбах. — Природнича розвідка про всякі мінерали, находячі ся в землі і як витворують ся з них річи необхідні в житю людий. — Ціна .... 25 цнт.
Оповіданя про заздрих Богів. — Ціна 10 цнт.
*Під прапором свободи. Вибір патріотичних деклямацій. — Ціна .... 30 цнт.
*Пісні про Канаду і Австрію. Пригоди з житя еміґрантів, писані віршом. — Ціна 40 цнт.
*Пісні під нотами, друковані на почтових картках. Серія складаєсь з 12 ріжнородних пісень. 1) „Думи мої", слова Шевченка, сольо. 2) „Гей по синьому морю хвиля грає", Паруб. хор. 3) „За Неманъ іду", дует. 4) „Ой мати, матк, москаль в хаті", сольо. 5) „Кохав мене батько", сольо. 6) „Повій вітре на Вкраїну", сольо. 7) „За тучами, за хмарами", дует. 8) „Заручена та Одарка", жін. хор. 9) „Ой я нещасний, що маю діяти", сольо. 10) „Докиж мені журити ся", сольо. 11) „Я цвітка, пишний квіт", сольо. 12) „Ой ти Боже милосердний", мішаний хор. — Ціна за цілу серію (12 пісень) .... 35 цнт.
Принц і нуждар. Дуже занимаюче оповідане славного американського писателя Марка Твейна в перекладі В. Держируки. — Ціна 50 цнт.
Покуса. — Зміст: Покуса (оповідане). З практичної школи (оповід.). Я тут голова (оповід.). Пісня про Канаду. 11.000 метрів над землею. Руському серцю (вірш). Вік людий, звірят і рослин. — Ціна .... 10 цнт.
*Промови, деклямації і желаня на хрестинах, заручинах і весілю для кумів, старостів і дружбів. — Ціна ....10 цнт.
Про кінець сьвіта. — Ціна .... 15 цнт.
Про нутро землі (з 22 образками). — Розкази про будову землі і її передпотопові здобутки. — Ціна .... 25 цнт.
Руський штукар. 212 гарних штук до забави. — Зміст: Часть І. Забави фізичні і хемічні. Часть II. Штуки з картами. Часть III. Штуки рахункові. Часть IV. Штуки жартівливі. — Ціна .... 50 цнт.
Рицар і смерть. — Ціна .... 5 цнт.
Розмова Поляна з Русином. — Дуже веселий вірш, в котрім Русин висьміває польську пиху. — Ціна .... 10 цнт.
Релігійні вірованя старинних народів. — Зміст: Релігія Єгиптян. Релігія Халдейців. Первісна релігія Індусів. Ісповідники релігії Брама. Релігія Будди. Релігія Перзів. Релігія Жидів. Релігія Греків. Релігія Римлян.—Ціна 20 цт.
*Русько-анґлійський тлумач, з котрого можна дуже скоро навчитись анґлійської мови. — Сторін 256, тверда оправа. — Ціна .... 60 цнт.
Слово ч. 5. — Зміст: Блаженний чоловік (з Псалтиря). З книги приповісток Соломона. Чи буде що з наших дітий? Громадське житє Італійців в Ню Йорку. Штука і архітектура на виставі в Ст. Луіс, Мо. Дві левади (оповідане). Дещо цікавого. Зі сьвіта.—Ціна 15 цнт.
Слово ч. 6. — Зміст: Спочив мій дух... (вірш). Спокій душі. Не вносить ся серце вже моє (вірш). Потреба літератури. Народні школи в Пенсильвенії. Дорога любови, то Божа дорога. Зі сьвіта. — Ціна .... 15 цнт.
Смерть. — Зміст: Смерть (фантазія). На провесні у ранці (вірш). Вівт (оповідане). Пісня Канадийська. Внутрішний устрій козаччини. Огонь (наукова розвідка). — Ціна 15 цнт.
Степові люди. — Оповідане з житя в донських степах. — Ціна .... 15 цнт.
Страшна пімста. — Оповідане М. Гоголя з козацьких часів (з многими образками). — Ціна .... 20 цнт.
Страйк. — Сценічний образ в трох діях з житя хліборобів в Галичині. (Штука для аматорських театрів). — Ціна .... 20 цнт.
Стріляй на смерть! — Робітнича драма в 1-ій дії. (Для аматорських театрів). — Ціна 15 цт.
Товариска ворожка, для веселої розривки в кружку знакомих. — Зміст: Вороженє будучности для женщин. Вороженє будучности для мущин. — Ціна .... 15 цнт.
*Хлопська доля. — Ціна .... 5 цнт.
Хто з чого живе? (Розвідка на тлі економічнім). „Земля Рече" — Ціна .... 15 цнт.
Через кордон. (Цікаві розкази еміґранта). Еміґрант (вірш). — Ціна .... 15 цнт.
Як мужик ходив до царя правди шукати (оповідане). З гір (вірш). За землю (оповідане). Сьвіт без Аллага (арабська байка). Як вовк пімстив ся на царевя (казка). — Ціна 15 цнт.
Які то є люди на землі? (з 22 образками і 2 мапами). Дуже цікава розвідка про всі раси людий і їх житє. — Ціна .... 50 цнт.

МОЛИТВЕННИКИ І КНИЖКИ БОГОСЛУЖЕБНІ ТА РЕЛІҐІЙНІ.

Звичайна оправа.

Новий Завіт	2.00
Псалтир	1.00
Бог Надежда Моя	1.00
Хліб Душі	60
Хліб Душі, латинськими буквами	84
Дорога	52
Дорога, малий	32
Горі імієм серця	34
Коляди	15
Збірник найкрасших пісень церковних	10
Ангельський хор, збірник народ.-церков. пісень під ноти ч. І.	25
Ангельський хор, часть II.	5

Гарна оправа.

Бог радость моя	1.40
Хліб Душі	1.80
Хліб Душі, латинськими буквами	2.00
Дорога	1.70
Дорога, малий	1.00
Друг Душі	1.30
Горі імієм серця	1.10
Молитвенник	1.80

ДРУКИ.

Книжки колекторські 100 штук	7.00
Метрики хрещеня	3
Метрики шлюбні	3
Метрики смерти	3
Помянник за померших	10
Листові папери. Листи з вінєтою Т. Шевченка, М. Лисенка, Ів. Франка, Богдана Хмельницького, М. Драгоманова, за штуку	2
Книжка для опікунів хорих	1.00
Сьвідоцтва лікарські для хорих членів Бр. і Товариств	3

ВКАЗІВКИ ДЛЯ ЗАМОВЛЯЮЧИХ КНИЖКИ.

Кождий замовляючий книжки повинен виписати виразно всі титули книжок, які йому подобались і обчислити загальну належитість за книжки. Єсли хто замовляє книжки на меншу суму, то належитість може присилати почтовими марками, а при більших замовленях належить посилати гроші через почтовий або експресовий мані-ордер. Адреса замовляючого мусить бути написана як найдокладнійше. Мешкаючі по малих місцевостях повинні при замовлюваню книжок посилати 10 центів на реджістер, бо трафляєсь часто, що хтось другий з краянів забере їм книжки з почти.

Замовлені книжки висилаємо відворотною почтою. Гроші належить присилати наперед, бо американська почта не принимає посилок за посліплатою. Для тих, що хотять занятись розпродажею книжок, даємо значний опуст.

Замовленя належить висилати на адресу:

„SVOBODA"
83 Grand St., Jersey City, N. J.

— 41 —

Ваґман приняв пана маршалка покірно, просив його сїдати, а сам стоячи перед ним запитав, чим може служити? Пан маршалок усьміхнув ся на кутні зуби.

— Чую, що у вас мої векслї.

— Дещо є.

— Ви завдали собі працї скупити їх.

— Продавали, то я купував.

— Яку цїль мали ви скуповуючи мої довги?

— Інтерес, прошу вельможного пана маршалка. Пан маршалок добра фірма, то чому-ж не маю купити?

— І щож думаєте робити з ними?

— Що маю робити? Надію ся, що пан маршалок сплатить. Адже папери добрі.

— Не бійте ся, пане Ваґман, свого підпису я нїколи не заперечу.

— Може вельможний пан маршалок хочуть зараз сплатити дещо?

— Бачите, пане Ваґман, дещо я міг би, але думаю, що лїпше буде все від разу. У вас там богато тих паперцїв?

— Буде на пятьдесять тисяч, а може й троха більше.

— Отже бачите, у мене наклювана фінан-

— 48 —

ред розладам у їх рядах перед лицем ворога, що встав з низу і піднимає до бою проти сего острова ладу, традиції і цивілїзації всї темні сили. І сей тост принято з великим одушевленєм, а маршалок і ґраф кинулись собі в обійми.

Вже геть по девятій гостї повставали з-за стола. Дами разом з панею маршалковою пішли до її покоїв, а мужчини перейшли до кабінету пана маршалка на чорну каву і циґара. Пан маршалок ішов передом по під руку з ґрафом.

— А що, коханий ґрафе, твоя справа в суді? — запитав мов з нехотя.

— А, — всьміхнув ся йовяльно ґраф, — ось мій нинїшний візаві — і він обернувши ся лицем говорив так, щоб чув його й президент, що йшов зараз за ними, — ось пан президент ласкавий хоче конче мене на старі лїта впакувати до кримїналу.

— Вільні жарти, пане ґрафе, вільні жарти, — троха заклопотаний мовив президент.

— Ну, але скажіть, так по щирости, — се була-б велика сатисфакція для вас судовиків посадити мене так з на місячок, на два, а?

Президент переборов своє заклопотанє і приняв поважний вид.

— Пане ґрафе, — мовив він, — тільки Бог

C217

— 42 —

сова операція, що позволить мені сплатити все те від разу.

— Але коли?

— До Великодня найдалі. Можете до того часу переждати?

— Щож, пан маршалок знають, in Geldsachen hoert die Gemuetlichkeit auf. Я пана маршалка не хочу руйнувати, бо то для мене не в ніякий інтерес. Але все таки ліпше було би сплатити все як найшвидше. Знають пан маршалок, гроші гроші родять, проценти ростуть.

— Се вже моя страта. Що маю робити. Прийде час, то заплачу все. Тільки прошу підождати, найдалі до Великодня.

— Щож, пан маршалок знають, такі папери, то перелетні птахи. Сьогодні вони в моїх руках, завтра трафить ся купець і я продам їх, а тоді не можу ручити ні за що.

— Розумієть ся, пане Вагман, розумієть ся. Я проти того нічого не говорю. Але дві чемности можете мені зробити.

— Які?

— Одну ту: доки папери в ваших руках, не робіть [illegible] кроків до Великодня. До того часу надіюсь усе сплатити.

— Се можна. А друге?

— 43 —

— Друге те, як продастте кому мої папери, дайте мені знати, кому.

— Гм. Часом такий купець не бажає собі того.

Пан маршалок глянув підзорливо на Ваґмана.

— Маєте напятого такого купця?

— Та... на разі не маю. Але може трафить ся.

— Га, робіть як знаєте, — кинув недбало маршалок. — Але се перше обіцюєте мені?

— Нехай буде й так.

— І се преці можете обіцяти мені, що дасте знати, коли продавати-мете мої папери.

— Нехай і так буде.

— Слово чести!

— На хайрем.

Пан маршалок подав Ваґманови ласкаве руку і вийшов геть.

IX.

Іменини пані маршалкової відбули ся гучно-бучно і гідно піддержували традицію „старопольської ґостинности" дому Брикальських. З'їхала ся мало що не вся шляхта з повіту, розумієть ся, з виїмком шляхтичів „mojżeszowego wyzna-

— 46 —

— А таки надію ся, що тебе, коханий ґрафе, наверну на сю, спеціяльно на сю революцію.

— Мусіла-б бути якась незвичайна.

— І є. Подумай собі, ми реформуємо властиво нашу, панську касу. То значить, переводимо будущу, спільну касу на статут теперішньої хлопської. Робимо її спільною для всіх у повіті, хто потребує кредиту.

— Хто найбільше потребує, той найбільше візьме, — байдужно втрутив ґраф.

— Розумієть ся, — потвердив маршалок, удаючи що не зрозумів особистої аллюзії. — А спеціяльними параґрафами означено maxima, до яких може доходити кредит для великої, а до яких для дрібної посілости.

— Нова кість незгоди, — знов байдужно втрутив ґраф, делікатно оббираючи удо печеної качки.

— Зовсім ні. Вони обчислені на основі дотеперішніх білянсів. Зрештою при спеціяльній дискусії можна цифри змінити. Ходить тільки о принцип. Адже дві повітові каси, се подвійна адміністрація, подвійний кошт.

— Се так.

— В усякім разі дуже прошу любого ґрафа — —

— 47 —

— Але-ж розумієть ся! — перервав живо ґраф. — Сеж мій обовязок переглянути статут.

— Ми не зрікаємось твоєї цінної опозиції, — з солодким усьміхом мовив маршалок. — Навпаки, вона нам дуже пожадана, але почуваємо, що в основному питаню по нашім боці правда.

— Ну, маршалку, — мовив троха уражений ґраф, — за кого-ж ти мене маєш думаючи, що я можу бути в опозиції проти справедливого проекту?

— А в такім разі ми погодимо ся! — радісно мовив маршалок і протягнув ґрафови обі руки. Сей обтер пальці правої руки серветою і подав її маршалкови.

Обід помалу доходив до кінця. Коли подали індика, гостям показувано шампана і ґраф Кнівотульський підніс тост на здоровлє солєнізантки, оздоби польського жіноцтва, господині повіту, пані маршалкової. Тост принято з ентузіязмом, ґраф поцілував руку господині, а за його прикладом робили се по черзі всі инші гості. По тім війшло морожене, цукри і фрукти, і тут маршалок у довгій цьвітистій промові подякував усім гостям за честь, а обертаючи ся спеціяльно до ґрафа горячо славив згоду і єдність усіх найблагороднійших і найповажнійших людий у повіті, остерігав пе-